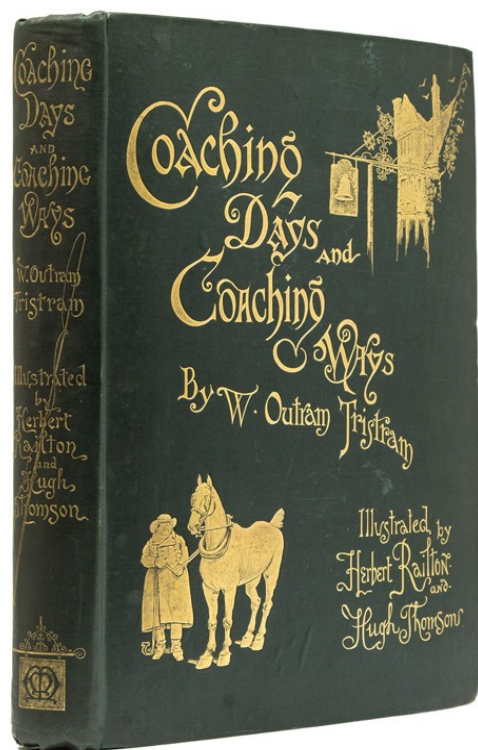


# QUARTERLY PRESS REVIEW

FOR ADVANCED EFL LEARNERS

SUMMER 2021



COACHING DAYS AND  
COACHING WAYS  
(A vidéki Anglia  
postakocsival)

by *William Outram*  
*Tristram*

Fordítói előszó

**Side by...** **...by Side**  
The Bath Road Utazás Bath-ba  
*Tárnok Attila* fordítása

QUARTERLY PRESS REVIEW is an electronic magazine consisting of texts found in the public domain abridged for educational purposes.

Back issues:

Correspondence: <http://pressreview.atw.hu>

[tarisz@hotmail.com](mailto:tarisz@hotmail.com)

## Fordítói előszó

*Tárnok Attila*

Több mint negyedszázada szokásommá vált, hogy a forró nyarakat Londonban vészeljem át. Akkoriban létezett már internet, de – legalábbis én – nem úgy használtam, mint manapság. Ennek következtében, és mert ha egyszer az ember a friss nyomtatott könyv illatát megszereti, talán egy életre szólóan előnyben részesíti az elektronikus olvasmányokkal szemben, az is bevett gyakorlatommá vált, hogy a kiutazáskor félig-üres bőröndöt visszafelé könyvekkel degeszre tömve hozom haza. Természetesen a friss nyomtatás illata nélkül, hisz pénztárcámhoz az antikvár kiadványok illeszkedtek. Kedves portyáim általában a Charing Cross antikváriumaihoz vezettek, és ijedten távoztam az üzletből, ha egy első kiadást ajánlottak fél millió forintért.

Úgy tíz évvel ezelőtt egy korábbi egyetemi hallgatóm és szakdolgozóm Brightonban élt. Általa, illetve azáltal, hogy többször felkerestem, fedeztem fel azt a brightoni alagsori antikváriumot, amely bármelyik Charing Cross-beli társával felveheti a versenyt. Az

egyik ilyen brightoni kirándulás alkalmával akadtam William Outram Tristram könyvére, de minthogy a londoni bőröndöt ekkor már alig tudtam lecsukni, a könyvről teljesen nyugodt szívvel lemondtam. Nem ismertem a szerzőt, tetszett a stílusa, az illusztrációk lenyűgöztek, de nem éltem meg veszteségnek, ha hátrahagyom. Azonban később, útban hazafelé motoszkált bennem, hátha egy gyöngyszemet hagytam hátra. Brighton barátommal levelet váltottam, és megkértem rá, hogy a polcok között egy bizonyos, elég hozzávetőlegesen meghatározott helyen találjon rá a könyvre – a címre és a szerző nevére ekkor már egyáltalán nem emlékeztem –, és küldje el nekem postán. Viszonylag hamar, de talán csak a következő évben egy rokona hozta el Magyarországra a pusztán a témakör, a külső megjelenés és a jellegzetes illusztrációk alapján fellelt könyvet, és adta postára a címemre. Ekkor már tudtam, sőt a következő nyári brightoni utam alkalmával ki is jelentettem: ezt a könyvet le kell fordítanom, és meglehet, ez lesz műfordítói munkáim közt a legsikerültebb. Nem sejthettem, mekkora fába vágom a fejszém. Sok helyütt angol anyanyelvű ismerősök segítségére szorultam, és még ők is hosszas kutakodás révén oldottak meg egy-egy homályos utalást az eredeti szövegben. Ez a mély történelmi beágyazottság indokolja a magyar fordítás

lábjegyzeteit, melyek némelyikét részben mások javaslata alapján írtam.

Azokon a nyarakon szintén szokásommá vált, hogy a londoni tekintélyes British Library nagy olvasótermében töltök egy-két hetet. Általában nem szeretek másra szorulni, mindent elsősre a magam erejéből oldok meg inkább, de a szerzőről olyannyira nem találtam semmi közelebbit azon túl, hogy újságíró, valamint a születési és elhalálozási dátum, hogy kénytelen-kelletlen a könyvtári személyzethez fordultam. Segítőmről hamar kiderült, hogy a Harvardon végzett, tehát mondhatni, szakértelmében bízhattam, ám közös vizsgálódásunk hosszas elektronikus és nyomtatott bio-bibliográfiákban történő böngészés után sem hozott sikert. Megdöbbenve adtuk fel a keresést. Érthetetlen, hogy egy a maga idejében népszerű, többkötetes szerzőről Anglia legnagyobb könyvtára semmi kézzelfogható adatot nem tárol.

Az elkövetkező hónapokban itthonról, amikor már javában küszködtem az első fejezet fordításával, széles körű internetes nyomozásba kezdtem. Levelezésben álltam vélt leszármazottakkal, anyakönyvi hivatalokkal, és nem jutottam eredményre. Végül az a kevés, amit sikerült kiderítenem a szerzőről, egy ausztrál családfa kutató útmutatása alapján jutott tudomásomra. A véletlen sodorta utamba. Ő egy hasonló nevű régi családtagját kereste, így kerültünk kapcsolatba. Végül mindössze annyit sikerült

tisztáznom, hogy WILLIAM OUTRAM TRISTRAM angol író, újságíró Bombayban született 1859-ben, apja kereskedő volt. Jóllehet többkötetes szerző, nevét a lexikonok, titokzatos módon, nem említik, és az anyakönyvi bejegyzéseken túl életrajzai adatai az interneten sem lelhetőek fel. Csupán annyi tudható, hogy 1880-ban, 21 éves korában a paddingtoni Szent Mihály templomban kötött házasságot, és 1915-ben, 56 évesen London Hammersmith nevű kerületében hunyt el. Regényei (*Locusta; A Strange Affair; Julian Trevor*) és novellái (*Comedies From a Country-side*) mellett publicisztikájáról ismert. Ehhez a műfajhoz tartozik a *Moated Houses* (Körülárkolt házak), *The National Sporting Club: Past and Present* (A Nemzeti Sport Klub: múlt és jelen) és a *Coaching Days and Coaching Ways* (1888) című könyve. Jelen fordítás ez utóbbi munka első fejezete. A szerző könyvében Londonból sugár irányba indulva hintókon és postakocsin kalauzolja az olvasót a négy világtáj felé. Nyugat felé: Bath-ba, délre: Brightonba, keletnek: Doverbe és észak felé: Yorkba. A bakon vagy a kocsi belsejében zötykölődve megismerhetjük a régi Anglia rögös útjait, és nem mellékesen: a szerző jó kedélyű, ízléses-anekdotázó stílusban hazája dicső vagy épp dicstelen történelmének néhány ritkán emlegetett eseményéről is beszámol.

A jelen fordítás az egykori világirodalmi folyóirat számára készült. Sajnos, a *Nagyvilág* a fordítás

megjelenése előtt, néhány éve megszűnt, majd sorra megszűntek azok az irodalmi lapok (*Holmi*, 2000) és kiadók, amelyekkel munkakapcsolatban álltam, így a műfordítás fiókban maradt. Az elmúlt évek során számos könyvkiadónál kopogtattam, de vagy elutasítottak vagy válaszra sem méltattak, pedig az eredeti mű, a szerző halála után több mint 70 évvel, jogdíj mentes, és a fordítói tiszteletdíjról is hajlandó lettem volna lemondani. Így a könyv szinte papír áron, pusztán nyomdaköltséggel megjelenhetett volna, mégse kellett senkinek. Sajnálom, mert, talán nem tévedek, mind az eredeti szöveg, mind a fordítás értékes. Most elektronikusan közreadva remélem, minél több olvasóhoz eljut és aki olvassa, örömet leli benne. A könyv négy fejezetét négy egymást követő számban tervezem közölni, majd ezt követően a több mint egy évtizede folyamatosan szerkesztett *QPR*-magazin megszűnik. Köszönöm mindenkinek, aki figyelmet fordított rám. ♦



*Side by...*

## The Bath Road

by *W. Outram Tristram*

IN SETTING OUT on the Great Roads of England – whether in the lumbering six-inside vehicles of the seventeenth century, or in the light four-inside Fast Coaches which in about 1823 marked the meridian of road travelling – I propose to take an inconstant course of my own. And by inconstant I mean that I shall bind myself neither to time, place, nor consistency of attitude to my subject. I shall now look at it, for instance, in the company of Mr. Stanley Harris, Lord William Lennox, Captain Malet, Mr. James Hissey, and other Knights of the Ribbons (whose experienced enthusiasm shines so pleasantly in such works as *The Coaching Age; Coaching and Anecdotes of the Road; A Drive through England, &c, &c*), purely from the coach-man's point of view; and then I shall look at it from the point of view of Miss Burney and Mr. Samuel Pepys. With kindred assistance I shall try to get some glimpses of the social

*...by side*

## Utazás Bath-ba

*Tárnok Attila fordítása*

AMIKOR ÚTRA KELEK Anglia híres földjén, akár a 17. század nehézkes, hat férőhelyes hintóján, vagy a könnyű, négy személyes gyorskocsin, ami 1823 körül a közlekedés legelterjedtebb formája volt, javaslom, szeszélyes módszerem ellenére, tartsanak velem. Módszerem kiszámíthatatlan, mert sem idő, sem hely, sem magatartás dolgában nem kívánok megszorításokat alkalmazni. Először is a hajtó szemszögéből szeretnék körülnézni, a Térdszalagrend olyan képviselőinek a társaságában, mint Mr. Stanley Harris, Lord William Lennox, Captain Malet vagy Mr. James Hissey, akiknek lelkesedése és tapasztalata sugárzik az Anekdoták útközben, A hintók világa és más hasonló munkák lapjairól. Később majd Miss Burney<sup>1</sup> és Mr. Samuel Pepys társául szegődöm. Segítségükkel vetek néhány pillantást a társasági életre, amely London és a vidék között ingázókat jellemezte. Amióta csak az emberek

---

<sup>1</sup> *Frances Burney (1776-1828) angol író, drámaíró, regényeinek és naplójának maradványai. (Ez és minden további hivatkozás a fordító jegyzete.)*

life which passed to and fro between London and the provinces from the time when men began to travel, up to the time when they began to arrive at places, but to travel no more. I shall show our ancestors of all ages in all kinds of costumes – trunk hose, doublet and ruffles, sacks and sarcinets, periwigs and full-bottomed coats, beavers and top-boots, busy at those nothings which make travelled life – eating, drinking, flirting, quarrelling, delivering up their purses, grumbling over their bills – a motley crowd of kings, queens, statesmen, highwaymen, generals, poets, wits, fine ladies, conspirators, and coachmen. With the assistance of my able illustrators, I shall picture these worthies in all sorts of positions – on the road and off it, snowed up, in peril from the great waters, waiting for the stage coaches, &c, alighting at the inns – those inns for which England was once famous, with their broad corridors, their snug bars, their four-posted beds hung with silk, their sheets smelling of lavender, their choice cookery, their claret equal to the best that could be drunk in London. Here too I shall hope now and again to make the violet of a legend blow among the chops and steaks; and besides mere chance travellers, to call upon some ghostly and romantic figures who lived near the road when in the flesh, whose residence by it seems to make them of it, and must have caused them many a time to post up and down it on business or pleasure bent, before grim Fate sent them posting

utazásra szánták el magukat, a társas érintkezés jellege nem változott, egészen addig, amikor már nem az út, hanem a megérkezés vált fontossá. Különböző korokban élt őseinkkel fognak találkozni; némelyikük térdnadrágban, zekében és fodros kézelővel, mások parókával, hosszú kabátban, megint mások zsákvászonból készült vagy éppenséggel selyemmel bélelt ruhában, hódprémes gallérral és csizmában forgolódnak. Az étkező, iszogató, flörtölő, veszekedő, a számla összegén bosszankodó és azt morogva kiegyenlítő utazók: királyok, királynék, államférfiak, útonálló, tábornokok, költők, okoskodók, szép hölgyek, felségárulók és fogathajtók – tarka-barka társaság. Kiváló illusztrátoraim segítségével a legkülönbélebb élethelyzetekben mutatjuk meg ezeket az érdekes embereket: útközben és a pihenés óráján, hóesésben vagy víz mosta utak veszélyeinek kitéve, egy közbenső állomáson a fogatra várva és a fogadóknak, amelyekről – széles folyosókkal, kényelmes ivócsarnokokkal, selyem függönyös, oszlopdíszes ágyakkal, levendula illatú lepedőkkel, választékos étkekkel és olyan vörösborral, amihez foghatót csak Londonban lehetett kapni – a vidéki Anglia egykor híres volt. Időről időre egy-egy legenda lila fátylát is fellebentjük a sülte és a desszert között és az alkalmi utazó mellett megemlékezünk azokról a romantika szötte alakokról, akik hús-vér emberként az utak mentén éltek, de szellemük az útból kelt és

to Hades.

Any time between the years 1667 and 1670 the issue of some such announcement as the following made Londoners stare:

*"FLYING MACHINE*

*All those desirous to pass from London to Bath, or any other riace on their Road, let them repair to the Bell Savage on Ludgate Hill in London and the White Lion at Bath, at both which places they may be received in a Stage Coach every Monday, Wednesday, and Friday, which performs the whole journey in Three Days (if God permit), and sets forth at five in the Morning.*

*"Passengers to pay One Found five Shillings each, who are allowed to carry fourteen Founds Weight – for all above to pay three halfpence per Pound."*

Bill posting was in its infancy in the days of the Restoration, but the above effort drew a crowd to the Bell Savage even at five o'clock in the morning. This crowd eyed the Flying Machine, drawn up in the inn yard ready for its flight, with a wild surmise. With a kindred expression they also eyed the six intrepid passengers who had been received into it, and their fourteen pounds of luggage to each man piled on the roof – that roof on which no passenger dared venture himself for fear of his neck. And the six inside intrepid passengers turned upon the onlookers twelve eyes

gyakran hosszan még azt követően is foglalkoztatta az utazók képzeletét, hogy a Sors Hádészba szólította őket.

1667 és 1670 között az alábbi és ehhez hasonló hirdetések hökkentették meg a londoniakat:

*VILLÁMHINTÓ*

*Minden utas, aki Londonból Bath-ba vagy ezen útvonalon bárhová szándékozik utazni, Londonban a Ludgate Hill-i Bell Savage fogadóhoz, Bath-ban pedig a White Lionhoz szíveskedjék fáradni, ahonnan (mindkét irányban) hétfőn, szerdán és pénteken kocsit indítunk, mely a teljes utat (Isten segedelmével) Három Nap alatt teljesíti és reggel ötkor indul.*

*Az utasok 1 Font 5 Shillinget tartoznak fizetni és tizennégy fontnyi súlyú poggyászt hozhatnak magukkal, minden többletsúly másfél penny per font.*

A restauráció korában a hirdetések még gyerekcipőben jártak, de a fenti közlemény reggel öt órára tömeget vonzott a Bell Savage-hez. A tömeg vad elképzelésekkel bámulta a fogadó udvarán indulásra várakozó Villámhintót. Hitetlenkedve nézték az elhelyezkedő hat merész utast és tizennégy fontnyi csomagjukat a kocsi tetején, ahol most senki nem utazott, nehogy a nyakát törje. A hat rettenthetetlen utas bentről tizenkét szemet meresztett az őket bámulókra, tekintetük idegenséget és szomorúságot

estranged and sad. They were practised travellers all of them, but even for practised travelling this was a new departure. They had booked for Bath; with a proper regard for the proviso in the advertisement, they had committed themselves to Providence; but they did not very well know whither they were going. They knew however that they were going five-and-thirty miles a day instead of twenty, over roads called so out of courtesy, and the thought, now that they were seated, gave them melancholy pause. They felt probably as the passengers by the first railway train felt a century and a half later. They cursed the curiosity which pines for a new experience, and wished themselves on the fixed earth again. And as they did so the huzzas of the crowd and a supernatural jolting told them they were off it.

The streets of that London in which woodcocks were killed in Regent Street, in which bears danced and bulls were baited in Lincoln's Inn Fields, in which the dead cats and dogs of Westminster were shot into St. James's Square, were not mediums for making coach-riding a bed of roses – in point of fact they were in as dangerous a condition as they could well be. Long before the Flying Machine had cleared the metropolis – the metropolis which knew Chelsea as a quiet country village with a thousand inhabitants, Marylebone as a space where cattle fed and sportsmen wandered – the six inside passengers had been twice

árult el. Mindannyian gyakorlott utazók voltak, de ez az elindulás még számukra is új volt. Bath-ba váltottak helyet és kellően magukévá tették a hirdetmény Gondviselésre célzó kitételét, de nem nagyon sejtették, milyen sors vár rájuk. Azt azonban tudták, hogy naponta harmincöt mérföldet fognak megtenni húsz helyett, olyan utakon, amit csak udvariasságból neveznek annak, és a kételytől, most, hogy már a kocsiban ültek, melankólia lett úrrá rajtuk. Valószínűleg ugyanúgy éreztek, ahogy másfélszáz évvel később az első vonat utasai. Átkozták magukat kíváncsiságukért és azt kívánták, bárcsak szilárd talajon állhatnának újra. Ám miközben erről álmodoztak, a tömeg éljenzése és a természetfeletti erő, amely magával ragadta őket, jelezte, hogy egyáltalán nem állnak szilárd talajon.

London utcáin – a Regent Streeten, ahol fakopáncsra vadásztak a gyerekek, a Lincoln's Inn Fields-en, ahol medvét táncoltattak és bivalyokat riogattak, a St. James Square-nél, ahol a westminsteri kóbor kutyákra és macskákra lövöldöztek – a közlekedés nem volt sétakocsizás, sőt, ami azt illeti, veszélyesebb nem is lehetett volna. Míg a Villámhintó elhagyta a várost, amely mellett Marylebone-ban tehének legeltek és úri vadászok csalitoztak, Chelsea pedig csupán egy csendes, ezer lakost számláló vidéki falu volt, a hat utas pánikban ült, mert már kétszer majdnem felborult velük a



nearly upset and shaken out of their seven senses; and it had scarcely begun its creeping passage over Hounslow Heath when it was stopped abruptly, and the six inside passengers had their six purses taken away. When their eyesight, temporarily obscured by agitation, returned to them, they recognized the French page of the Duke of Richmond as the author of this graceful feat, and having spoken strange words to the guard for having neglected the fleeting opportunity presented to him for the discharge of his blunderbuss (which was rather wild of them, the said blunderbuss being a mere vehicle for the release of coach guards who were weary of their lives, and perfectly well known as such), they jolted forwards on their way to Bath pale and purseless.

The French page of the Duke of Richmond will recompense us for their departure. Claude Duval was about this time in the zenith of his fame: indeed in 1670 his brilliant career was cut short with the sudden-ness in character with such shooting stars, and at the usual time and place. To speak plainly, having sacrificed unduly to the rosy god of Mr. Swiveller at "The Hole in the Wall," in Chandos Street, the gallant Claude was surprised in that elegiac retreat, arrested without expense of blood or treasure – "and well it was for the bailiff and his men that he was drunk" – committed to Newgate, arraigned, convicted, and condemned, and on Friday, January 21, executed at

kocsi. Alig kezdték meg a kapaszkodást Hounslow Heath-re, amikor hirtelen megtorpantak és a hat utast útonállóknak szabadították meg az erszényüktől. Amint átmenetileg elvesztett ítélőképességüket visszanyerték, megdöbbenéssel tapasztalták, hogy az elegáns rablás elkövetője nem más, mint Richmond grófjának francia segédje. Az incidens után az utasok erős szavakat intéztek a kísérő katonához, aki elmulasztotta használni a flintáját, ami kissé túlzottnak tűnhet, hisz, ahogy mindenki tudja, az a bizonyos fegyver csupán a kísérő katona saját megunt életének kioltására lett volna alkalmas, majd zökkenve újra elindultak Bath felé, még sápadtabban, mint korábban és immár erszény nélkül.

Ahelyett, hogy a kocsi távozása felett keseregnénk, idézzük most fel a francia segéd alakját. Claude Duval ez idő tájt széles körben örvendett hírnévnek. Csodálatos karrierje 1670-ben, ahogy ez üstökösöknél gyakran előfordul: hirtelenkedő jelleme miatt, a szokott helyen és időben ért véget. Egyszerűen szólva, miután a Chandos Street-i The Hole in the Wall-hoz címzett fogadóban a kelleténél többet áldozott Mr. Swiveller rózsás istenének, a gáláns Claude-ot elégikus remeteségében tetten érték, vérontás nélkül letartóztatták („jól jött a tiszt szolgáknak, hogy ittas állapotban találtak rá”), Newgate börtönébe kísérték, bíróság elé állították és január 21-én, pénteken, életének 27. évében Tyburnben közszemlére téve

Tyburn in the 27th year of his age. "A sad instance of the irresistible influence of the stars and the fatality of the climacterical years; for Venus and Mars were in conjunction at the hero's birth, certain presages of good fortune, but of short continuance."

He was I think the greatest of the highwaymen; and lately I have read the records of most of them: have admired the reckless buoyancy of their enterprising lives; have thought how colourless the history of the roads would be without their brilliant presences. I have become acquainted, amongst others, with the dashing Augustin King, educated at Cambridge, hanged at Colchester; with the great William Nevison, whose name still haunts the hamlets of the northern moors, hanged at York; with the magnanimous Bliss, hanged at Salisbury; with the Brothers Weston, the Peaces of the last century, who frequented the best society at Winchelsea, and robbed in the surrounding country, hanged at Tyburn – a cultured pair, whose lives were pleasant, and in death they were not divided; but I declare that none of them – no, not Turpin himself, the Turpin whose ride to York has been labelled by Macaulay a myth – seem to me to attain to that high standard of elegant rascality displayed by this importation from France. For Claude, alas! was not a native product. No, to our sorrow we say it, he was born at Domfront, in Normandy, a place very famous for the excellency of

kivégezték. „Hősünk szomorú bizonyosságát nyújtja a csillagok és a válságos évek megmászhatatlan igazságának, hisz születésekor a Vénusz és a Mars együttállása csupán átmeneti, rövid ideig tartó jó szerencsét ígért.”

Véleményem szerint Duval volt a legtehetségesebb útonálló. Mostanában sokat olvastam róla és társairól, csodáltam vállalkozásaik nyughatatlan frissességét, és elgondolkodtam azon, milyen színtelen lenne utazásaink története nagyszerű jelenlétük nélkül. Mások mellett megismerkedtem a Cambridge-ben tanult és Colchesterben felakasztott, rámenős Augustin Kinggel, a Yorkban bítóra húzott William Nevisonnal, akinek említése még ma is riadalmat kelt az északi lápvidékek falvaiban, a nemesszívű, Salisburyben kivégzett Bliss-szel, a múlt században élt Weston fivérekkel, akik Winchelsea legjobb társaságaiban forgolódtak, a környéken fosztogattak és Tyburnben lettek felakasztva – jól nevelt testvérpár, kellemes életet éltek és halálukban sem váltak meg egymástól. De kijelenthetem, egyikük sem, még Turpin sem, akinek yorki útját Macaulay a mítosz szintjére emelte, ért fel ennek a Franciaországból importált gonosztevőnek az eleganciájával. Hisz Claude, sajnos, nem hazai termék. Nem, legnagyobb sajnálatunkra el kell mondanunk, hogy a normandiai Domfort-ban született, amely térség jó levegőjéről és az emberek

the air and the production of mercurial wits. His father moreover was a miller, and his mother a tailor's daughter. Early in life the boy was troubled with the stirrings of young ambition. He was wanted by the local police, but was out when they called. He had gone to Paris, where he did odd jobs for Englishmen and got his hand in, and in this improving exercise he continued till the Restoration brought him over to England to be a spectator of the Jubilee. He now entered the service of the Duke of Richmond, gamed, made love, drank (a vice for which his indulgent biographer cannot pardon him, though for our part we admire this graceful participation in a national pastime), soon fell into want of money, took to padding to pay his debts, quickly became so accomplished in his business that in a proclamation for the taking several notorious highway-men he had the honour to be named first. How brilliant a rise to eminence! What a record for a short public life!

That so gifted and elegant a ruffian as this should in an age of gaiety and fine manners, when morality was never considered, have met his fate by having a cart pulled away from under him, is, to my thinking, a melancholy reflection on the ingratitude of mankind. Why, this was a man after Charles the Second's own heart, and not unlike him, except that he was better looking! To do the King justice however I think he would have spared the highwayman if he had had his

fürge észjárásáról híres. Apja molnár volt, anyja egy szabó leánya. Már fiatal korában zavaros ambícióknak élt. A helyi csendőrség kereste, de nem találta otthon. Párizsba ment, ahol különböző kisebb feladatokat látott el az ott élő angolok számára, majd Angliába érkezett, hogy megtekintse a restauráció ünnepeit. Richmond grófjának szolgálatába szegődött, vadászott, szerelmeskedett és ivott, amiért az amúgy elnéző életrajzíró nem tud megbocsátani neki, de a magunk részéről, a kellemes össznépi szabadidős tevékenységben történő részvételét nagyra becsüljük. Hamarosan pénzhiányra tett szert, útonálló lett, hogy a tartozásait kiegyenlítse és nemsokára olyan tükélyre fejlesztette ezt a foglalkozást, hogy a bűnözők körözésére kiadott közleményekben az előkelő első helyen szerepelt. Gyors felemelkedésével nagyszerű karriert ért el, bár közéleti tevékenysége csak rövid ideig tartott.

Hogy egy ilyen tehetséges és elegáns gonosztevő, abban a korban, amikor a vidámságot és a jó modort átította az erkölcstelenség, úgy lelje halálát, hogy kihúzzák a lába alól a talapzatot, amin áll, véleményem szerint, az emberiség hálátlanságának elszomorító megnyilvánulása. Hisz még II. Károly is kedvelte, és hasonlított is rá, kivéve, hogy Duval jobbképű volt. Az igazat megvallva, a király felmentette volna az útonállót, ha az ő akarata érvényesül, csakhogy a perben elnöklő bíró

way. It was the judge who presided at the trial who hanged the accomplished Claude; as it was the judge who with so flagrant a disregard for right feeling interrupted the solemn post-mortem celebrations, when the defunct hero lay in state in the "Tangiers Tavern," St. Giles, in a room covered with black cloth, his hearse blazing with escutcheons, eight wax tapers burning, and as many tall gentlemen with black cloaks in attendance. "Mum was the word, as if for fear of disturbing the sleeping lion; and the night was stormy and rainy, as if the heavens sympathised with the ladies, echoed over their sighs, wept over again their tears."

I read that as they were undressing him "in order to his lying in state," one of his friends – one of the tall gentlemen in black cloaks, that is to say – in an abstraction natural no doubt to so solemn an occasion, and with a gesture full of melancholy meaning, put his hand in the defunct hero's pocket and produced – not his purse but his Dying Confession. I much regret that I cannot reproduce this elegant effort here. It is written in a blithe spirit of Christian resignation, not unmingled with a stoic's contempt for the pleasures of the life he was leaving. It contains a surprising summary of Duval's good fortunes. But the concluding lines in which he so to speak rounds his philosophy are so truly conceived in the spirit of the Restoration, so faithfully reflect the polished manners of the times,

felakasztatta a többre érdemes Claude Duvalt. Ahogy később a St. Giles-i Tangiers fogadó egyik szobájában, nyolc fáklya és nyolc magas, feketébe öltözött férfi előtt lezajló post-mortem jelenetnek is a bíró vetett véget – nyilvánvaló érzéketlenséggel: az elerőtlenedett hős ekkor már címerpajzzsal díszített ravatalán, fekete lepellel takarva feküdt. „De egy szót se többet, nehogy megzavarjuk az alvó oroszánt. Azon az éjjelen vihar támadt, mintha a mennybolt osztogna a sirató asszonyok könnyeiben és visszhangozná jajgatásukat.”

Olvasom továbbá, hogy amint „kiterített állapotában” levetköztették, egyik barátja, jobban mondva a nyolc strázsa egyike, minden kétséget kizáróan pusztán a kivételes esemény keltette érthető meggondolatlanságból és eltelve a szánalom érzetével, az elhunyt zsebébe mélyesztette a kezét, ahol pénzerszény helyett a haldokló vallomásának kéziratát találta. Őszintén sajnálom, hogy e gáláns sorokat itt nem tehetem közzé. A gondolatok egy boldog keresztény lélek megnyugvását és azon élet örömeinek sztoikus megvetését tükrözik, melyet elhagyni készül. A rövid irat meglepő módon Duval jó szerencséjének összefoglalásával egészül ki, ám a záró sorok, filozófiájának mintegy az összefoglalása, oly mértékben a restauráció korának sajátja és olyannyira a század kifinomult modorában íródtak, hogy újraközlésük lehetetlen.

they are quite unfit for publication.

Duval was buried in the middle aisle of Covent Garden Church. The fair sex formed the larger part of the crowd which attended. Flambeaux blazed, and the hero was laid under a plain white marble stone, "whereon were curiously engraved the Du Vall arms," and under them written in black this epitaph:

*"DU VALL'S EPITAPH.*

*Here lies Du Vail: Reader, if Male thou art,  
Look to thy Purse: if Female, to thy Heart.  
Much Havoc has he made of both; for all  
Men he made stand and Women he made fall.  
The second Conqu'ror of the Norman Race  
Knights to his arms did yield and Ladies to his Face.  
Old Tyburn's glory, England's illustrious Thief,  
Du Vail the Ladies' joy: Du Vail the Ladies' Grief."*

What is an inscription in Westminster Abbey to this surprising offering at the tomb of genius? "The Second Conqu'ror of the Norman Race." Can anything be more magnificent? "Du Vail the Ladies' Grief." This sorrow is heavenly. Let us take our leave of this great man and follow the Flying Machine that he has lightened. We shall not have to go far to catch it up in spite of our digression. It has been off the Road as well as we have, has got into one of those ruts or rather

Duvalt Covent Garden templomának középső hajójában temették el. A búcsúzóik többségét a gyengébb nem képviselői adta, fáklyák égtek és a hőst egy egyszerű márványtömb alatt helyezték nyugalomra. A Du Vall címer alá fekete betűkkel a következő felirat került:

*DU VALL SÍRFELIRATA*

*Itt nyugszik Du Vail. Szemlélődő, ha férfi vagy,  
Ellenőrizd a tárcád. Ha nő, a szívedbe nézz.  
Nagy bajkeverő volt ő mindkét nem felé.  
A férfi előtte vigyázzba állt, a nő térdre hullt.  
Megtestesült normann hódító,  
Urak félték erejét, hölgyek tekintetét.  
Tyburn ősi dicsősége, Anglia elegáns tolvaja,  
Du Vail, hölgyek öröme, Du Vail, hölgyek sóhaja.*

A tolvaj zseni dicsőítése vetekszik a Westminster Abbey sírfelirataival. „Megtetesült normann hódító” – elképzelhető-e ennél kitüntetőbb cím? „Du Vail, hölgyek sóhaja” – mennyei fájdalom. De hagyjuk magunk mögött e nagyszerű embert és kövessük útján a Villámhintót, amelyet hősünk megszabadított némi súlyfölslegtől. Rövid kitérőnk ellenére sem kell nagyon loholnunk, hogy utolérjük. A kocsis is letért az útról és megfeneklett egy olyan kátyúban, hogy ne mondjuk: árokban, amilyen a külföldi utazót

trenches, which filled foreigners with strange oaths – and there it sticks fast – the six horses with flanks distended, the coachman scarlet in the face with thonging them, the guard armed with a stick in aid of his amiable exertions; all powerless to move it. The state of the roads at this time in early spring and winter must have been something awful. So late as 1797, Middleton, in his Survey of Middlesex, speaking of the Oxford road at Uxbridge, observes that during the whole of the winter there was but one passable track on it, and that was less than six feet wide and was eight inches deep in fluid sludge. To be in character, on a sliding scale, all the rest of the road was from a foot to eighteen inches deep in adhesive mud, which was better. Earlier roads, more adhesive mud. And when snow was on the ground, more adhesive snow; causing coaches to stand on their heads in snow drifts: and guards with blue noses to mount the unharnessed leaders and "take on the mails." Small wonder then that in 1668 the Bath Flying Machine sticks fast and needs four cart horses, pressed into the service, after much bawling, to pull it on to firm land again. Meanwhile it has blocked the road for an hour to all but the fortunate people who can afford to ride post. Amongst these envied ones of the earth is his Grace the Duke of Buckingham, who rides furiously by, scattering the mud far and wide on each side of him – his rich dress disordered and travel-

általában különös fogadalmakra készíti. A lovak horpasza megdagadt, a kocsis kivörösödve ostorozta őket, a kísérő őr egy bottal felfegyverkezve segítette a nemes küzdelmet, de mindhiába, a kocsi meg se moccan. Az utak állapota ez idő tájt, különösen télen és kora tavasszal, katasztrófális lehetett. Middleton, Middlesex áttekintését nyújtó művében még 1797-ben is azt jegyzi fel, hogy az oxfordi út Uxbridge-ben egész télen csupán egyetlen nyomvonalon járható, alig másfél méter szélességben, és ezt is arasznyi mély sár borítja. Nagyjából és egészében, az út többi részén közel fél méter mély ragacsos agyag ül; minél régebbi útszakasz, annál több agyag. Ha esetleg havazott, ragacsos hó. A körülmények folytán a kocsik gyakran átbukfenceztek a hótorlaszokon. A kékre fagyott orrú kísérő őr ilyenkor kikötötte az egyik lovat, hogy a postai küldeményeket célba juttassa. Nem csoda hát, hogy a Bath-ba tartó Villámhintó megsegítésére 1668-ban további négy igáslovat kellett keríteni, amelyek némi noszogatás után kihúzták a bajba szorultakat sárból. A Villámhintó egy órán át tartotta fel a forgalmat. Csupán azon kevesek voltak képesek továbbhaladni, mint az irigyelt Buckingham hercege, akik jó hátaslovakkal rendelkeztek. A hercegi méltóság mérgesen vágatott tovább, sárral terítve be a két oldalt állókat. Gazdag ruházata az utazástól rendezetlenné vált, lova szája habzott, és kísérete igyekezet közben is talált rá módot, hogy a Bath-ba

stained, his horse covered with foam – his attendants spurring to keep up with his headlong pace and cursing the Bath Coach as they ride by it. His Grace is making for Cliefden, "The bower of wanton Shrewsbury and of Love," which lady's husband he has just run through the right breast and shoulder at Barne Elms; her ladyship, who now rides by the Duke's side in a page's dress, having shed the light of her graceful presence on the amiable formality; in her office of page holding her lover's horse as he exchanged thrusts with her better half. Delightful society! So picturesquely free from care and scruple! – who would not have lived in those days? The travellers in the Flying Machines of Charles the Second's day must have seen much of that brilliant, sparkling, outrageous society fly by them. That seems to me to have been the chief advantage of the Flying Machines. Everybody flew by them – at least everybody who was worth seeing.

This Hounslow Heath, which the Flying Machine has now left behind it – the creaky, mud-covered old caravan is drawn up now outside the Inn, at Cranford, the horses are in the stable feeding, the coachman with a pot of beer in his hand lying about his heroic resistance to six highwaymen – it seems to have been the province of coachmen at all periods to lie – ("compare, Tom," said I, "I think you can whistle louder, hit a horse harder, and tell a bigger lie than

tartó kocsit szidalmazza. Óméltósága Cliefdenbe sietett, „a féktelen Szerelem és Shrewsbury grófné lugasába”. A hölgy férjét épp most szúrta meg a jobb vállán és mellkasán Barn Elmsnél. Az úrhölgy, az imádott formaságokhoz most csupán becses jelenlétének fényét kölcsönözve, inas ruhában a herceg oldalán utazott, és inas minőségében, szeretőjének lovába kapaszkodva, nemes testrészeivel lökéseket váltott a mögötte ülővel. Csodás társaság! Mily látványosan mentes minden gondtól és aggodalomtól. Ki nem szeretne abban a korban élni? II. Károly idejében, a Villámhintó utasai minden valószínűség szerint úgy találkoztak az imént felidézethez hasonló szeszélyes, kivételes, csillogó társasággal, amint azok elhúznak mellettük. Megítélésem szerint ez lehetett a Villámhintó legfőbb előnye: mindenki leelőzte őket, legalábbis mindenki, akit érdemes volt megbámulni.

Hounslow Heath, amit a Villámhintó, ez a nyikorgó, sár borította öreg hintó maga mögött hagyott, és betért a cranfordi fogadóba – a lovak abrakolnak az istállóban, a kocsis, kezében egy kancsó sörrel, épp a hat útonállóval vívott heroikus küzdelmét ecseteli (olybá tűnik, a nagyotmondás minden időkből a hajtók felségterülete volt: „Másokkal összevetve, Tom – intézem szavaimat az északi út híres kocsisához, név szerint, Tom Hennesyhez –, Ön, úgy gondolom, mindenkinél

any one I ever knew " – words spoken to a great coachman on the Northern Road, Tom Hennessey by name, to which, with Spartan frankness, he replied, "You're right, sir,") – but this is a digression – the Hounslow Heath, I say, which the Flying Machine has left behind it, holds a prominent place at all periods in the Annals of the Roads. To us it is chiefly remarkable for its powder mills, which explode once or twice a year; but besides highwaymen in Charles the Second's time (in the spontaneous production of which it, in all ages, held a high place in national esteem), it had in James the Second's time a camp of thirteen thousand men placed there to overawe the London which was ripe for the rebellion, and which had an exactly opposite effect – a visit to Hounslow Camp becoming a favourite holiday amusement for Londoners; and later on in the great Era of Coaching, when it was the first stage out of London for all coaches going westward, there used to be kept here for the purposes of posting and coaching two thousand five hundred horses, which perhaps gives as good an idea of the scale of an undertaking as anything can.

It has its lists of accidents too. It was not a good place even in the best days of the road to cross in a fog. The celebrated Charles Ward was an eye-witness of a calamity which happened in 1840 when some thick weather prevailed. He was bound for Bagshot and had to be escorted out of London by torches, "seven or eight

hangosabban füttyent, jobban ostorozza a lovait és nagyobbat lódít", amire a spártai őszintén csupán annyit felel: „Igaza van, uram”; de eltértünk a tárgytól, tehát a Hounslow Heath, mondom, amit a Villámhintó épphogy maga mögött tudhat, központi helyet foglal el a bérkocsis utazás krónikáiban. Számunkra a környék főként lőpormalmairól ismert, hisz évente néhányszor robbanás pusztít, de a II. Károly korabeli útonállókról, akiknek spontán megnyilvánulása hosszú időre nemzeti megbecsülésünk fokmérője lett, és a II. Jakab korabeli, tizenháromezer katonát elszállásoló táborról éppúgy nevezetes, akik a lázongásoktól terhes Londont voltak hívatottak féken tartani, de amely szándék végül pont az ellenkező hatást eredményezte: mára egy kiruccanás Hounslow Heath-be a londoniak kedvenc időtöltésévé vált. A bérkocsizás virágkorában, a nyugat felé induló utazók első állomásaként, a hely kétezeröttszáz lónak adott otthont, amely szám talán kellően megvilágítja a vállalkozás méreteit.

A helyszínhez számos baleset is köthető; fekvése miatt a fogathajtás fénykorában nem volt szerencsés ködben megközelíteni. Az ünnepektől Charles Ward 1840-ben egy kisebb szerencsétlenség szemtanúja lett. Bagshot felé tartva a sűrű ködben fáklyák segítségével „libasorban hét vagy nyolc postakocsi hagyta el Londont, mindegyik csupán az előtte haladó



Mails following one after the other, the guard of the foremost lighting the one following and so on till the last." He took three hours to do the nine miles, and on his way back to London, the same weather prevailing, he found the old Exeter Mail in a ditch. The leaders had come in contact with a haycart, which not unnaturally caused them to turn suddenly round. They foolishly did not stop here or all would have been well. No! They broke the pole, blundered down a steep embankment, and brought up in the bottom of a deep ditch filled with mud and water. The wheelers were drowned and the Mail Coach pitched on the stump of a willow tree that hung gracefully over the scene. Meanwhile where were the outside passengers? They were throw into the meadow beyond in company with the coachman. The two inside passengers however remained where they were, wherever that was, and were extricated with some difficulty. Fortunately no one was injured, which, considering the somewhat mixed condition of men, beasts, and things, was fortunate, and lends some colour to the fine distinction drawn between railway and coaching accidents by a devotee of the roads: "You got upset in a coach or chaise," he cries, "and there you were. You get upset in a railway, and where are you?"

The same authority discourses more of fogs on Hounslow Heath as follows: "There were eight Mails," he writes (they ought to be sung, these old coaching

fényét követve." Kilenc mérföld megtétele három órába telt. Útban visszafelé Londonba, hasonló időjárási viszonyok közt az exeteri postakocsit az árokban találták. A vezér ló összetalálkozott egy szénásszekérrel, ami természetesen hirtelen letérítette az útról. Az ostoba állat azonban nem állt meg, ha megtette volna, senkinek nem esik baja. Nem. A kocsi rúdját eltörve egy meredek partoldalon a vízzel és sárral teli mély árokba zuhant. A rúdhoz kötött lovak vízbe fúltak, a postakocsi pedig fennakadt a kettétört fűzfa csonkján, amely kegyesen a színhelyt díszítette volt. Hova tűntek mindez idő alatt a kívül utazók? Nos, ők a kocsihajtóval együtt az út menti legelőn szórattak szét. A kocsiiban tartózkodó két utas maradt, ahol volt, a kocsi belsejében, bár, hogy maga a kocsi hol van, azt nem tudták, és csak némi rábeszélés árán sikerült őket rejtekhelyükről előcsalogatni. Szerencsére senki nem sérült meg, ami, ha meggondoljuk az emberek, állatok és tárgyak helyzetét, nem csekélység. Az eset pompás érv a vasúti és a közúti közlekedés finom különbségein morfondírozók közül az utak előnyeit preferáló vitapartner számára: „Ha egy kocsival vagy csézával felborulsz, ott vagy, ahol voltál – szeretik hangoztatni, – de ha vonaton történik ugyanez, hol lennél ma már?”

A korábban idézett forrás a Hounslow Heath-i ködről még a következőket jegyzi fel: „Nyolc

yarns, gray legends of a life that has faded, and out of which much meaning has gone, turned into Border poetry by some horsey Scott, so that they should possess some form at least to future generations who may be grappling in the central blue), "there were eight Mails," he writes, "that passed through Hounslow. The Bristol, Bath, Gloucester, and Stroud took the right hand road from Hounslow; the Exeter, Yeovil, Poole, and 'Quicksilver,' Devonport (which was the one I was driving), went the straight road towards Staines. YYe always saluted each other when passing with 'Good-night, Bill, Dick or Harry,' as the case might be. I was once passing a Mail, mine being the fastest, and gave the wonted salute. A coachman named Downs was driving the Stroud Mail. He instantly recognised my voice, and said, 'Charley, what are you doing on my road?' It was he however who had made the mistake; he had taken the Staines instead of the Slough Road out of Hounslow. We both pulled up immediately. He had to turn round and go back, which was a feat attended with much difficulty in such a fog. Had it not been for our usual salute he would not have discovered his mistake before reaching Staines."

After leaving Cranford Bridge – where I shall leave the Flying Machine and its passengers, it is much too slow for me, considering the ground I have to get over, and with the help of the York House fast day coach, or the Bristol Mail, or the Beaufort Hunt, I shall be at

postakocsi – írja (versbe kéne szedni őket, ezeket az öreg, értelmetlenné vált csodahintókat, szürke legendáit egy kornak, amely egyre halványul, és emlékét csupán az északi költészet őrzi, amit valami lovackázó skót vetett papírra; legalább valamennyit illene megmutatnunk belőlük a jövő nemzedékeknek, akik a középső országrész ködmentes tájain is ügyetlenkednek) – nyolc postakocsi haladt Hounslow-n át: a bristoli, a gloucesteri, a Bath-ba és a Stroudba tartó a jobboldali kerülőt járta. Az exeteri, a yeovili, a Poole-ba és a 'higany' elnevezésű, Devonportba tartó kocsi pedig, amelyet magam hajtottam, egyenesen Staines felé vette az irányt. Mindig üdvözlöttük egymást, Jó estét, Bill. Jó estét, Dick, Harry, mikor kívül találkoztunk. Egyszer leelőztem a Stroudba igyekvő postakocsit, mivel az enyém volt a leggyorsabb és a szokásos módon köszöntöttem Downst, a kocsist. Rögtön megismerte a hangomat és felkiáltott: 'Charley, mit keresel a mi utunkon?' Pedig ő tévesztette el a letérést; a Staines felé tartó úton jött, a Hounslow-t elhagyó mélyút helyett. Mindketten azonnal félrehúzódtunk. Vissza kellett fordulnia, ami nem ment egykönnyen ilyen ködben. Ha nem üdvözljük egymást a szokásos módon, Staines előtt észre sem vette volna a hibáját."

A Cranford-híd után időlegesen magára hagyjuk a Villámhintót és utasait; ha az előttünk álló feladatot nézzük, az ő tempójuk túl lassú számunkra, és

Bath before they "inn" for the night at Reading. After leaving Cranford Bridge with its White Hart Inn, the memory of which is in the nostrils of old stage coachmen as a sweet-smelling savour, the Bath Road runs through flat pastoral country (indeed, this side of Reading there is hardly a rise), past Sipson Green, where at the Magpies post horses could be procured, past Longford where they couldn't, till it enters Buckinghamshire just before reaching Colnbrook.

And in entering Buckinghamshire we are on classic ground. Every yard of the way burns with memories – not of broken poles, of runaway teams, of chains snapped and coaches running on wheelers, and like data of purely horsey history; the Bath Road is not rich in this kind of recollection, being a flat, comfortable road almost as far as Newbury, and as a consequence not as remarkable as many others for great catastrophes, and cunning coachmen; but the memories which haunt it about Colnbrook no less belong, it seems to me, to its history; memories of great names famous in art, fashion, poetry, scandal, politics, which have posted down it, coached down it, sauntered by its side, lived within touch almost of its ceaseless, hurried pulse.

For on the right of Colnbrook is Ritchings – where Lord Bathurst, the pleasant, kindly Maecenas of the last century, loved to entertain the literary celebrities of his time. Round his table Addison, Steele, Pope,

egyébként is rendelkezésünkre áll a York-ház gyorskocsija, a bristoli postakocsi vagy a Beaufort vadászhintó. Mi már Bath-ban leszünk, mielőtt ők a readingi fogadóba betérnének. A Fehér Szarvas fogadóval büszkélkedő Cranford-hídat elhagyva, amely fogadó nevének említésekor az idősebb hajtók édes illatok után szimatolnak a levegőbe, a Bath felé tartó út sík, pásztori idillt sugárzó vidékre ér. Readingtől keletre csakugyan alig van emelkedő. Haladjunk Sipson Green felé, ahol a Szarkához címzett fogadóban háttas lovakra is szert tehetünk, azután Longford felé, ahol viszont nem, egészen Colnbrookig, Buckinghamshire határáig.

Buckinghamshire területére lépve klasszikus földön járunk. Az út minden méterét emlékek perzselik, de nem eltört kocsirudak, elszabadult lovak, elszakadt láncok, önállósuló kocsik és egyéb lovas történetek emlékei. A Bath-ba tartó út amúgy nem gazdag ilyen lovas kalandokban, hisz sík, kényelmes vidéken vezet majdnem egészen Newburyig, és ennek következtében nem merész kocsisokról és hajmeresztő balesetekről híres, mint némelyik másik útvonal. A Colnbrookot övező emlékek, számomra úgy tűnik, a történelem emlékei. A helyi felgyorsult vérkeringés részeként a művészetben, a divatban, a költészetben, a politikában és a botrányokban elhíresültek emlékei kísértenek a tájon, lóháton járva, postakocsin vagy az

Prior, and Swift constantly gathered. An old bench in the grounds used to be covered with the autographs of these immortals – post-prandial mementoes of a pleasant jaunt from town. Here the great Congreve, fresh from some recent stage triumph, wrote his great name in juxtaposition, of course, to the equally great name of some fine lady. It is pleasant to think of these symposiums of wit, poetry, and politics; of the wine taken on the site of the chapel to St. Lawrence, the tutelary saint of Windsor forest; of the drive back to London in the cool of the evening; of the laughter which echoed to some forgotten good thing, which made the sixteen miles back to London seem six, and this part of this Bath Road classic.

My Lord Bathurst, after having enjoyed the society of Addison, Steele, Swift, Pope, and Prior, came at the end of his long and cultured life to know Sterne, and in doing so touched hands with the wits of two generations. The most original of English authors, however, and the most misunderstood did not grace Ritchings with his quaint presence, at least not as Lord Bathurst's guest, the place having passed from his lordship's hands in 1739 into those of the Earl of Hertford. This nobleman's wife continued the literary traditions of the place. She was the Eusebia of Dr. Watts and the Cleora of Mrs. Rowe. Minor poets piped about her feet and listened, with the enthusiasm which authors in company of their kind can feign so

út mentén andalogva.

Itt van mindjárt, ha Colnbrooktól jobbra kitérünk – Ritchings, ahol Lord Bathurst, a 18. század kedves mecénása kora irodalmi hírességeit fogadta. Asztala körül Addison, Steele, Pope, Prior és Swift is gyakran elüldögélt. Egy régi padot a kertben e halhatatlanok kézjegye díszített: a városból történő kellemes kiruccanás ebéd utáni emlékei. A színpadi sikerek dicsőségében fürdő Congreve is ide jegyezte nevét egy szintúgy híres nagyszerű hölgy neve mellé. Képzeljük el a szellemesség, a költészet, a politika eme szimpoziумait; a windsori erdő védőszentje, Szent Lőrinc mai kápolnájának helyén elfogyasztott bor ízét; a kocsit utat vissza Londonba a hűvös estén. Képzeljük el a derűt, ami valami elfelejtett tréfát kísért, és ami a tizenhat mérföldet Londonig úgy lerövidítette, hogy hatnak sem tűnt, és ami a Bath-ba tartó út ezen részét méltán avatta népszerűvé.

Lord Bathurst, miután Addison, Steele, Swift, Pope és Prior szellemiségét megismerte, hosszú, tartalmas élete végén még Sterne társaságát is élvezhette, így két nemzedék nagyjával fogott kezét. Azonban az angol irodalom eme legeredetibb és legféltreértettebb alakja nem tisztelte meg Ritchingset jelenlétével, legalábbis nem Lord Bathurst vendégeként, hiszen a nevezetes birtok 1739-ben Hertford grófjára szállt. A nemesúr felesége tovább ápolta a hely irodalmi hagyományait. Ő volt Dr.

well, to her poems. For Eusebia not only wrote poetry, but recited it too; and this is the deuce, as every one knows, and as Thomson found it. The author of the Seasons dedicated his poem of "Spring" to her; and, no doubt, according to his delightful custom, wandered round her garden in his dressing-gown, and bit off the sunny side of her peaches; but when Eusebia cried, "Lend me your ears," and produced a manuscript, the sleepy poet plied his pinions and betook himself to a less intellectual feast; in point of fact, he went off and caroused with Eusebia's husband; and of course Eusebia was annoyed.

This dual tenancy of Ritchings has connected the Bath Road with some famous literary characters already – with, indeed, the lions of two periods and their jackals; but its passage through Colnbrook connects it with a greater memory still. It was here – or, to speak more accurately, in the neighbouring village of Horton – that young Milton lived, from the time he was twentyfour to the time he was thirty. It was here, in the quiet Buckinghamshire hamlet, and before the shadow of political convulsion informed his genius with a sterner bent, that he gave to the world

Watts<sup>2</sup> Eusebiája és Mrs. Rowe<sup>3</sup> Cleorája. Kisebb költők ciripeltek a lába előtt és a verseit hallgatták azzal az ál-lelkessedéssel, amit az írók egymás társaságában olyan tökéletesen meg tudnak játszani. Hisz Eusebia nemcsak verseket írt, de szavalt is, micsoda pech!, miként azt Thomson<sup>4</sup>, az Évszakok szerzője, aki a Tavasz című verset a hölgynek ajánlotta, nyilván konstataálta. Semmi kétség, ahogy az kellemes szokása volt, Thomson a kertben, köntösben sétálgatott és a barackok pirosuló oldalát dézsmálta, amikor Eusebia elkiáltotta magát. – Ezt hallgassa meg! – azzal elővett egy kéziratot, de az álmos férfi sűrű szárnycsapásokkal egy kevésbé intellektuális elfoglaltságba vetette magát, nevezetesen, iszogatni kezdett Eusebia férjével. Eusebiát ez természetesen bosszantotta.

A ritchingsi birtok két tulajdonosa, két nemzedék orozslánjainak és sakáljainak jelenlétével emelte a Bath-ba tartó út irodalmi színvonalát. De utunk, Colnbrookon át még nevezetesebb emlékek közelébe visz. Itt – pontosabban a szomszédos faluban, Hortonban – töltötte ifjú felnőtt éveit John Milton, huszonnégy éves korától, harmincs éves koráig.

---

<sup>2</sup> Isaac Watts (1674-1748), himnuszköltő, teológus, matematikus.

<sup>3</sup> Elizabeth Singer (1674-1737), költő és regényíró. Matthew Prior és Isaac Watts is udvarolt neki, de a ő a saját magánál tizenhárom évvel fiatalabb költőt és életrajzíró, Thomas Rowe-t választotta férjéül.

<sup>4</sup> James Thomson (1700-1748) skót költő és drámaíró, a Seasons mellett a Rule, Britannia című hazafias vers szerzője. A Seasons német fordítása lett később Haydn oratóriumának librettója.

those rich fancies of a yet courtly Muse, which some hold still to be her most precious request. At Horton he wrote "Lycidas," the "Comus," the "Sonnet to the Nightingale," and probably the "Allegro" and "Penseroso." Hence it was that he wrote to his friend Diodati, "You ask me of what I am thinking. As God shall help me, of immortality; but how shall I attain it? My wings are fledging, and I meditate a flight." I like to think that the travellers on the Bath Road between 1634 and 1637 may have often passed and noticed the romantic figure of the young poet, his fine face aflame with genius, his comely head bent to catch the music of the spheres. The ladies in the Bath Machine or the Post-Chaise of Charles the First's time would, I am sure, have noticed him; would have awakened their sleeping husbands, heavy with the dinner at Cranford, and pointed him out to them; would have looked back at him, admired him, wondered who he was.

But let us get back to our horses and coachmen; for the history of the Bath Road is not all a literary history, though, of all the great roads of England, I have found it the most literary road. At one end of it must be remembered was Bath, and to "The Bath" – as it was till quite lately called – jaded authors and other literary wild fowl rushed to rouse sedentary livers. The Bath Road, as I say, however, has its coachmen as well as its poets, and they must be chronicled in their courses. Down this part of the road, then, where we

Ebben a csendes buckinghamshire-i falucskában, és mielőtt a politika árnyéka görcsbe rándította volna a költő tehetségét, ajándékozta meg őt és a világot az ekkor még szívélyes Múza gazdag képzelőerővel, amelyet máig sokan a legértékesebb sugallatnak tartanak. Hortonban írta a Lycidast, Az üstököst, a fülemülehez intézett szonettet, továbbá valószínűleg az Allegrót és a Penserosót is. Innen írta barátjának, Diodatinak: „Azt kérded, min töprengek. Isten segítsen, a halhatatlanságon. De miképpen tehetnék rá szert? Bontogatom szárnyaimat és repülni készülök.” A Bath-ba tartó út utasai 1634 és 1637 között gyakran láthatták a fiatal költő romantikus alakját, tehetségtől égő szép arcát, lehajtott fejét, amint a szférák zenéjét füleli. Az I. Károly korabeli delizsánszon utazó hölgyek minden bizonnal felfigyeltek rá. Felébresztették férjüket, aki Cranfordnál jól bevacsorázott és mutogatták neki. Távolodva visszafordultak felé, csodálták és azon tűnődtek, ki lehet ez a rejtélyes alak.

De térjünk vissza lovainkhoz és a kocsisokhoz, hiszen az utazás Bath-ba nem csupán az irodalomtörténetről nevezetes, mégha Anglia összes útvonala közül a Bath-ba tartó út a legirodalmibb is. Emlékeztetni szeretnék, hogy az út végállomása az a Bath, ahova, még nem régiben is, megfáradt szerzők és írópalánták azért zarándokoltak, hogy megtornáztassák májuk üledékét. Mégis, az útvonal

are resting, the following great men, who are now, let us hope, driving in august procession by the Styx, exercised their superlative craft – Isaac Walton – not he of fishing fame, but the Maecenas of whips, the Braham of the Bath Road – who could pick a fly off his leader's right eyelid with all the friendly dexterity discovered by Mr. Vincent Crummies; Jack Adams, the civil and obliging pastor, who taught the young Etonians how to drive – (how schoolboys must have enjoyed coaches, by the way; how the slow rate of travelling must have drawn out the delicious luxury of departure from the seat of learning; how postponed the horrid moment of arrival; with what pride the first driving lesson must have been taken on so conspicuous a box; with what unerring aim peas must have been launched at equestrians on restive horses, from how great a point of vantage!) – then, to proceed with the catalogue of the coachmen, there was the gallant Jack Everett, who upset his coach near Marlborough, broke one of his own legs, and one also belonging to a female passenger, but who, disdaining an ignominious flight, allowed himself to be conveyed to the nearest surgeon in the same barrow with his victim, who was neither fair, fat, nor under fifty; who, moreover, after uttering the ever-memorable exclamation, "I have often kissed

kapcsán, mint mondom, a kocsisokat éppúgy számon tartották, mint a költőket, illő hát, hogy az ő sorsukat is megörökítsük. Az útnak ezen a szakaszán, ahol megpihentünk, a következő nagyszerű hajtók gyakorolták kivételes képességüket, ma már mindannyian, remélhetőleg, a Styx mentén kocsikáznak méltóságteljesen: Isaac Walton, nem a híres halász, hanem az ostor mecénása, a Bath-ba tartó út Brahamja<sup>5</sup>, aki a vezérlő szemöldökéről baráti suhintással volt képes a legyet elhessenteni (erről Mr. Vincent Crummles<sup>6</sup> is megemlékezik); Jack Adams, a szívélyes és udvarias paptanár, aki az Eton diákjait okította. Elképzelem, mennyire imádhatták az iskolapadból kikerülő tanulók a fogathajtás felszabadító örömeit; húzták az időt, halogatták a megérkezés rémes pillanatát; micsoda büszkeséggel ülhettek a bakon az első alkalommal; milyen csalhatatlan szemmértékkel célozták a borsószemeket a mellettük elhaladó nyughatatlan lovakra és milyen kiváló fedezékből. De folytassuk a hajtók felsorolását! A gáláns Jack Everett Marlborough mellett felborult a kocsi, lábát törte, s ami rosszabb az egyik hölgyutas is lábtörést szenvedett. A kocsis, megvetve a szégyenteli menekülést, nem bánta, hogy ugyanazon a taligán szállítassék a legközelebbi

---

<sup>5</sup> *Tisztázatlan utalás. Két híres angol operaénekes jöhet szóba: a tenorista, John Braham (1774-1856) vagy a szoprán, Leonora Braham (1853-1931).*

<sup>6</sup> *Dickens regényalakja a Nicholas Nicklebyben.*

a young woman, and why shouldn't I kiss an old one? ' suited the tender action to the candid word; neither did shrieks issue from the barrow. Lastly, of those whom I have space left me to mention, Jack Stacey must not be forgotten; one of four brothers who worked on the Western roads – known, all of them, for equal skill, courage, punctuality, and hats with brims destitute of all curl: but Jack notorious above them all for having, for the first time on record, driven a Mail out of Piccadilly with more than four passengers inside. The deed, hateful alike to men and Mail inspectors, is thus pleasantly told by Mr. Stanley Harris, in his erudite and amusing work, *The Coaching Age*:

"One night the Bath Mail was full inside all the way down, when a gentleman who was a regular customer wanted to return home to Marlborough, and there was no means of his getting there. Stacey held a council with the book-keeper, observing that it wouldn't do to leave the gentleman behind as he was a regular customer, but how they were to get out of the dilemma neither of them was able to explain. Ultimately it was, I believe, solved by the gentleman himself getting in just as the mail was starting. A squeeze it must have been if they were small men; but on this point I have no information. Arrived at the Bear, at Maidenhead, where they changed, Stacey went to the coach door and said, 'There's time for you

sebészhez, mint a hölgy, pedig az nem volt sem szép, sem kövér, ellenben ötven is elmúlt már. Miután kocsisunk azt az emlékezetes kijelentést tette, hogy csókolt már fiatalasszonyt eleget, miért ne csókolhatna öreget is egyszer, őszinte szavait gyengéd tettekkel váltotta valóra, és lám, a taligáról egy sikkantás sem hangzott. Legvégül, akinek említésére még maradt hely: Jack Staceyról se feledkezzünk meg. Három fivérével a nyugat felé tartó utakon dolgozott, mindegyikük ügyességéről, bátorságáról, pontosságáról és egyenes karimájú kalapjáról volt híres, de Jack írta be nevét a történelembe, mert ő volt az első, aki postakocsiján négy utast vitt a Piccadillyről. Ezért a tettéért általános megvetést érdemelt, különösen a postaellenőrök részéről. Mr. Stanley Harris, *A postakocsik kora* című, tudományos értékű, de szórakoztató munkájában a következőket mondja: „Egy este, amikor a Bath-ba tartó postakocsi már megtelt, egy úriember, aki a járat rendszeres utasa volt, haza akart térni Marlborough-ba, de nem maradt számára hely. Stacey megbeszélte a dolgot a könyvelővel és arra jutottak, hogy az úr nem maradhat le, hiszen törzsutas, de hogy miképpen teljesíthetnék a kívánságot, arra nézve egyiküknek sem támadt jó ötlete. Végül az úriember találta meg a megfelelő megoldást: közvetlenül a kocsi indulásakor bepréselte magát a többiek közé, ami, még ha a többi utas kis termetű volt is, bár erre vonatkozólag nem



to get a cup of coffee here, gentlemen, if you just like to get out.' No one moved, fearful that if once out he might not be able to get in again. In this way they travelled down to Newbury, fifty-six miles from London, and the end of Stacy's journey. They had then however seventeen miles to 2:0 on to Marlborough, the extra passenger's destination, and he got out without any expression of regret either on the part of himself or his fellow passengers at the parting."

Here is a picture of a fearful possibility in a coach. Degenerate travellers of to-day, we know what glances of flame are exchanged, even in an hour's journey, between the ten occupants of a first-class special and the accursed eleventh who projects himself into their midst at the very moment when the train is moving from the platform. But here was an agony prolonged for seventyfour miles, and suffered in a sinister silence. Why that silence when experience would lead one to expect curses? I should much like to know the secret history of that ride. How did the fifth passenger so impress his presence on his victims that they said no word when the coachman asked them whether they would like some coffee? Did he administer some narcotic on entering the coach, or – those were fighting days – was it by knocking them "out of time" that he "sent them to sleep?"

The issue is lapped in mystery; but much of the Bath Road lies beyond Colnbrook, where I have been

áll rendelkezésünkre semmilyen adat, nem lehetett egyszerű. A maidenheadi Bear fogadóhoz érve, ahol lovakat cseréltek, Stacey odalépett a kocsi ajtajához és így szólt: Uraim, fogyaszthatnak egy csésze kávé, ha megtennék, hogy kiszállnak. De senki nem mozdult. Mindegyik utas attól félt, ha egyszer kiszáll, nem fog tudni visszapréselődni a kocsiba. Ily módon utaztak 56 mérföldet, egészen Newburyig, Stacey szakasza itt ért véget. Ám Marlborough-ig még további 17 mérföld várt rájuk, ahol a létszám fölötti utas a megbánás és a hála minden jele nélkül kiszállt és elbúcsúzott."

A jelenet hiteles képet fest az utazás korabeli veszélyeiről. A jelenkor elkényelmesedett utasaiként jól tudjuk, milyen tüzet lövellő pillantásokat szoktunk váltani az első osztályon, jóllehet csupán egyetlen órát utazunk együtt, ha egy tíz személyes kupéba a vonat indulásakor még egy utas beszemtelenkedik. De a postakocsi esetében az utasok a szenvedést, további 17 mérfölden át, baljóslatú némasággal túrték. Miért ez a csend, amikor a tapasztalat azt diktálná, hogy szitkozódást halljunk. Szeretném megismerni annak az utazásnak a titkait. Mivel kenyerezhette le az ötödik utas áldozatait? Azok miért nem adtak hangot nemtetszésüknek, amikor a kocsis felajánlotta, hogy kávézhatnak? Valami narkotikumot osztogatott a kocsiban? Vagy, ahogy ez háborús időkben előfordulhat, leütötte őket?

pausing, and it is time to get along it. The fast coaches out of London soon covered the twenty-two miles to Reading, and there is no need for me to dawdle by the way. The purely coaching record is a blank. There was however a fine inn at Slough, where there is now a draughty railway station; and at Salt Hill, six furlongs on, the Windmill was noted for its dinners. Here was also one of those unlimited establishments for the supply of posting horses, to be found years ago on all the great thoroughfares out of London. After crossing over Maidenhead Bridge the road enters Berkshire, and immediately afterwards the town of Maidenhead itself. An industrious curate, once resident in the town, has filled a large volume with its history; but there is nothing in it; and were it not that Royalty here first sets its foot on the road, we might hurry on to Maidenhead thicket, where we should have our purses taken. Such a lot, at least, would in all likelihood have been ours, had we travelled in the good old days, and properly provided. The place had such a bad reputation so far back as Elizabeth's time that the Vicar of Hurley, who did duty at Maidenhead, drew an extra salary as amends for having to pass it.

In July, 1647, Charles the First was allowed, after several years separation, to see his children, and children and father met at Maidenhead, at the Greyhound Inn. The meeting must have been a pathetic one, but the town was strewn with flowers

A választ homály fedi, de a Bath-ba tartó út nagyobb része, Colnbrook után, még előttünk áll, ideje hát, hogy felkerekedjünk. A Londonból induló gyorskocsik hamar Readingbe értek – a távolság mindössze 22 mérföld –, így szükségtelen erre a szakaszra sok szót vesztegetni. Szigorúan véve úti feljegyzés amúgy sem maradt ránk. Volt azonban egy kiváló fogadó Slough-nál, a helyén ma huzatos vasútállomás áll, míg egy mérfölddel odébb, Salt Hill-nél a Windmill a konyhájáról volt ismert. Ugyancsak itt kapott helyet az istálló, ahonnan kifogyhatatlan számban kerültek elő a váltólovak, amik egyébként évekkel ezelőtt a legtermészetesebb módon, minden Londonból kivezető főbb útvonalon megtalálhatóak voltak. A maidenheadi hídon átkelve Berkshire-be érünk, majd közvetlenül Maidenheadbe. Egy szorgalmas kurátor, a város egykori lakója vaskos könyvet írt a történetéről, de nincs benne sok érdekesség, és ha a királyi utazók nem épp itt szállnának ki először a hintóból, tovább is siethetnénk a várost ölelő bozótosba, ahol aztán szépen megszabadítanának bennünket erszényunktől. Legalábbis ilyen sors várna ránk, ha a régi jó időkben utazgatnánk, és kellő anyagi háttérrel rendelkeznenk. A környék már az Erzsébet-korban olyan rossz hírben állt, hogy Hurley lelkésze, aki Maidenheadben is szolgált, külön fizetést kapott, amiért a városba beteszi a lábát.

and decked with green boughs. The united family, so soon to be so terribly divided, dined together, we read, and afterwards drove to Caversham. It must have been a pleasant journey that down the Reading Road, and would make, I think, a pretty picture; the king, with a sad smile on his fine face, pale from imprisonment, the children laughing and talking gaily, innocent of what the Fates were preparing unseen, the stern guard of Ironsides, not unmoved at the sight, riding grimly behind. I wonder what Charles and his children talked about on that historic journey. Not of past troubles, I suspect. Care had been too constant a companion of late years to be chosen as a topic. I dare say that the king, who knew his folk-lore and his Berkshire too – and who was a capital story-teller if we are to believe Mr. Wills – simply discussed the places of interest on the road, and acted as cicerone to his children. It would be a natural event at so critical a meeting, just as it was natural that Heine, after careful consideration of what he should say to Goethe when he met him, found when the crisis came that he could only talk about plums; and Charles if he did discuss scenery had a subject. Half a mile south of Maidenhead, he might have pointed out the spire of Bray Church, and told his children the story of the immortal Vicar. Perhaps at his children's request, he sang them a song, or perchance a ballad, according to prescription, though I am not quite sure whether one

1647 júliusában I. Károly, többévi távollét után, újra láthatta gyermekeit, és erre a találkozóra Maidenheadben, a Greyhound fogadóban került sor. A szereplőkben minden bizonnyal patetikus érzelmek lettek úrrá, de a várost elborította a rengeteg virág és a zöld ágak koszorúi. Az újraegyesített család, olvashatjuk, ebéd után Cavershambe hajtatott, hogy aztán később drámai körülmények között váljanak el. A readingi út egy kellemes utazás benyomását kelthette: a király, szomorú mosollyal börtöntől sápatag, szép arcán, a gyerekek vidám nevetése (ártatlanságukban fogalmuk sem volt arról, mit tartogat számukra a Sors), míg az örök, talpig vasban, mogorva, érzéketlen arccal léptetnek a hintó mögött. Kíváncsi lennék, miről beszélgetett Károly a gyerekekkel azon az úton. Gyanítom, nem a közelmúlt problémáiról. A gyerekekről való gondoskodás túlságosan is mindennapi téma lehetett az elmúlt évek során ahhoz, hogy itt most szót érdemeljen. Meggyőződésem, hogy a király, aki ismerte Berkshire-t és a néphagyományt, és mellé – ha hihetünk Mr. Willsnek – kiváló mesélő volt, az út során érintett nevezetes helyszínekről beszélt gyermekeinek, ahogy jó idegenvezetőhöz illik. Miként az sorsfordító találkozások alkalmával gyakran előfordul, a praktikum győzedelmeskedhetett. Ahogy Heine – a Goethével való találkozásra készülve és azon töprengve, mit mondjon majd neki – a kivételes

was extant at the time – probably it wasn't. At any rate, the Vicar alone would make a subject for an afternoon drive. There are few characters in English history that I admire more than the soft-hearted Simon Aley. This genial churchman had seen some martyrs burnt; he thought the game was not worth the candle, and at the same time discovered in himself no particular penchant for martyrdom. The result was that he was a papist in Henry the Eighth's time, a Protestant in Edward the Sixth's time, a papist in Mary's, and in Elizabeth's a Protestant again. I cannot sufficiently admire the genial adroitness of this bending to circumstance, or weary of considering what seas of precious blood might have been saved to England if Simon Aley's contemporaries could have added a leaven of his circumspection to the fury of their faith. But I do not think that his contemporaries thought very highly of poor Simon – though from all I can read, he made as good a vicar as many of them, and a better one than most. No! they "lay low" for him in manner, and asked him at the end of his if he was not a turncoat, he was not changeling? But Simon, though he must have been about a hundred, was ready for them. "Not so," said he, "for I have always kept my principle." Upon this the wicked desired him to "go to," when he "went to" in the following fashion. "My principle," he said, "is this: to live and die the Vicar of Bray." Then his questioners "went too," and the good

pillanatban csak a szilvaéresről tudott értekezni, úgy Károly a tájban találhatott alkalmas témát. Maidenheadtől fél mérföldre délre felhívhatta a figyelmet a Bray-templom tornyára és elmesélhette gyermekeinek a halhatatlan vikárius történetét. Esetleg a gyerekek kívánságára megénekelte dalban vagy balladában, a kívánságtól függően, bár nem tudom, élt-e még a nép ajkán ilyen ének, valószínűleg nem. Akárhogy is volt, a vikárius története önmagában is elegendő társalgási témát nyújthatott egész délutánra. Alig akad alakja az angol történelemnek, akit jobban tisztelnék, mint a lágyszívű Simon Aleynt. Eme egyedülálló klerikus élete során több mártír kivégzését nézte végig és úgy gondolta, a mulatság még azt a gyertyát sem éri meg, amivel a máglyát meggyújtják. Önmagában végképp nem talált hajlamot a mártíromságra, ezért ugyan VIII. Henrik uralkodása alatt pápista volt, VI. Eduárd idején már protestáns, újra pápista Mária királynő, és újra protestáns Erzsébet trónra kerülése után. Nem lehet elég nagyra becsülni azt a zseniális leleményességet, amivel a körülményekhez alkalmazkodott. Tengernyi vérontás lett volna megelőzhető, ha Simon Aley kortársai e körütekintés csiráját vegyítették volna hitük buzgalmával, jöllehet nem hiszem, hogy a kortársak sokra tartották szegény Aleynt, mégha volt is olyan jó lelkész, mint bármelyikük, sőt legtöbbjükénél

Simon died according to his principles in 1588.

His genial presence must have passed up and down the London Road many times during his life, for the purpose of taking fresh oaths under varying conditions, sign-recantations and important commissions, and his jolly ghost should haunt it still if ghosts were not like stage coaches – so hideously out of fashion; and Simon would be in good company too if he would walk, for the Bath Road is haunted, and by two of his contemporaries.

I shall have occasion later on to remark on the curious way in which Henry the Eighth's name has attached itself to certain counties, with which, if we are to credit historians, for want of other pastime, he had no earthly connection in life. It is not surprising however that between Windsor and Reading, the much married and much whitewashed king should be the hero of every tale. And it is of a ghost story of which he is particularly the moving spirit – a story which I shall tell here because it connects another royalty with the Bath Road.

In the days, then, when people used to sit round ingle benches and frighten each other with horrid tales to make an excuse for taking strong waters, travellers by night on the Bath Road used often to have a fright on this side of Reading. They met, or rather were confronted with – confronted is the proper word – two figures with their faces set towards London. The usual

kiemelkedőbb. Nem. Sőt élete végén alávaló módon megalázták. Vallatói megkérdezték tőle, nem gondolja-e magát köpönyegforgató zsványynak? Mire a csaknem százéves Aleyn azt válaszolta: „Egyáltalán nem. Mindig hű maradtam az elveimhez.” (Az ördög csalta lépre hosszú élete során.) „Az elvem pedig az, hogy Bray vikáriusaként éljek és haljak meg.” Ezt követően a számonkérőket is lépre csalták, és a jó öreg Aleyn elveihez hűen halt meg 1588-ban.

Míg élt, számos alkalommal tette meg az utat Londonba és vissza, hisz a változó feltételekhez igazodva mindig új fogadalmakat kellett tennie, visszavonó nyilatkozatokat és fontos megbízásokat kellett aláírnia. Vidám szelleme még ma is kísértene a londoni útvonalat, ha sajnálatos módon, a szellemek nem mentek volna ki a divatból, csakúgy, mint a postakocsik. Simon Aleyn jó társaságnak örvendhetne, mert a Bath-ba tartó úton további két kortársának szelleme is kísért.

Később lesz még alkalmam rá, hogy VIII. Henrik furcsa kötődését bizonyos megyékhez részletezzem, amely megyékkal, ha hihetünk a történészek feljegyzéseinek, jobb időtöltés híján, amúgy semmilyen fizikai kapcsolata nem volt. Így nem meglepő, hogy Windsor és Reading között, a sokszor nősült és sokszor elmeszelt király minden elbeszélésben hősként szerepel. Ezek közül egy szellemeket foglalkoztató történetet mesélek most el,

preliminaries in the way of hair standing on end, eyes shooting out of sockets, horses trembling violently and then running away, having been adjusted, the traveller looked at the apparitions and found one was a fat king in Lincoln green and the other a pale abbot extremely emaciated, having his hand pressed meaningly on the place where his supper ought to have been and clearly was not – under which presentment the two figures passed on towards London, the king beckoning the churchman. So far so good. But what occurred when the apparitions in a marvellously short space of time were seen returning Reading-wards? Why, a change had come over the spirit of the dream and the order of the procession. The churchman rode first, and his complexion, so far as a ghost's can, had recovered all its roses – his face moreover had filled out and his priestly hands folded before him embraced a portly person. Behind him rode the fat king tossing a purse of gold and shaking his royal sides with paroxysms of ghostly inaudible laughter! The whole thing was a mystery.

Its key can be found in Fuller. It seems that Henry the Eighth one day lost his way out hunting, and as he had started the chase at Windsor, and found himself outside the Abbot of Reading's house at dinner-time, he must be allowed to have got some distance from his bearings. Clearly however the next thing was to dine, and this he did at the Abbot's table, the bat-eyed

mert ezáltal, Henrik központi szerepe mellett, egy másik királyi személy is kapcsolatba hozható a Bath-ba tartó úttal.

Azokban az időkben, amikor az emberek a kemencepadkán ücsörögve rémtörténetekkel ijesztgették egymást, és amely ijedelem aztán indokot szolgáltatott a szeszes italok elfogyasztására, az éjszaka Bath felé tartó utasok is gyakran rémülözhattak Reading előtt, mert találkoztak, vagy még inkább megütköztek két alakon, akik London felé igyekeztek. Az ilyenkor szokásos reakciót követően – a haj égnek áll, a szemek kigúvadnak, a lovakat heves remegés fogja el, aztán hanyatt-homlok menekülnek, miután a szerszámokon valaki igazított – az utazó megnézi magának a jelenéseket, és úgy találja, hogy egyikük egy kövér király Lincoln-zöld öltözékben, a másik pedig egy sápatag, csont és bőr apát, aki jelentőségteljesen simogatja a hasát ott, ahol a vacsoráját kéne hordozza, de ahol nyilvánvalóan semmi sincs. A két alak ilyenképpen London felé tartott, s a király noszogatta a klerikust. Eddig minden rendben, gondolhatjuk. De mi történt, amikor a két figura hihetetlen rövid időn belül ismét látható lett az ellenkező irányba, Reading felé menet? A látomásban vonulók önmaguk tükörképét formálták. Most a papi ember lovagolt elöl és vonásai, már amennyiben a szellemek rendelkeznek arcvonásokkal, rózsás pírban égtek. Összekulcsolt

churchman having taken him for one of the Royal Guard. A sirloin was produced and the king "laid on," much marked of the Abbot, who had as much appetite as a peahen. When the roast had almost disappeared before the royal onslaught, the churchman could contain himself no longer.

"Well fare thy heart," he exclaimed to the supposed man-at-arms, "for here in a cup of sack I remember thy master. I would give a hundred pounds on condition that I could feed as lustily on beef as you do. Alas! my weak and queasie stomach will hardly digest the wing of a small rabbit or chicken." How cruel a case of dyspepsia in the Middle Ages! I recommend it to the notice of the faculty, as a proof that there is nothing new under the sun, not even in this "new disease that is stealing upon us all." Meanwhile the king pledged his host and departed. Some weeks after, the Abbot was committed to the Tower and fed for a short space on bread and water – a novel treatment for loss of appetite which threw the pious patient into the most horrid dejection, "yet not so empty was his body of food as his mind was filled with fears as to how he had incurred the king's displeasure." At the very climax of this emptiness a sirloin of beef was set before him, when the good Abbot verified the proverb that two hungry meals make a glutton. He in point of fact rivalled the king's performance at Reading, and just as he was wiping his mouth, out jumped the king from a

kezei egy kövér testet öleltek körül. Mögötte a kövér király egy zacskó aranyat dobált a levegőbe, és kísérteties, hang nélküli nevetőgörcsben rázkódott. Rejtélyes jelenet.

A magyarázatát Fullernél találjuk. Úgy tűnik, VIII. Henrik egy nap eltévedt vadászat közben. A vad üzésébe Windsornál fogott, de estére – elég messzire elkalandozott – a readingi apátságánál találta magát. Vacsoraidő volt, így nyilván először vacsorázni kellett. Ezt az apát társaságában meg is tette, de a vaksi pap a királyi testőrség tagjának vélte a látogatót. Egy szépen sült vesepecsenyét tett elé, amivel a vendég hamar végzett, az apát megrökönyödésétől kísérve, akinek annyi étvágya sem volt, mint egy pávának. Mikor a sült már majdnem teljesen eltűnt a királyi roham során, a klerikus nem tartóztatta a nyelvét tovább.

„Egészségére váljék – kiáltott a királyi testőrnek hitt vendégre – emelem poharam urunkra. Száz fontot adnék, ha ilyen jó étvággal bírnék. De az én gyenge gyomrom a nyúlhúst vagy a csirkeszárnyat sem veszi be.” A Középkor emésztési zavara! A tudós urak figyelmébe ajánlom, hogy nincs új a Nap alatt, még „ezt a nyavalyát illetően sem, ami kezd eluralkodni rajtunk.” Ezután a király koccintott vendéglátójával és távozott. Néhány héttel később az apátot a Towerbe zárták és napokig csak vizet és kenyeret kapott – újszerű orvosság az

closet. "My Lord," quoth the king, "deposit presently your hundred pounds of gold, or else no going hence all the days of your life. I have been your physician to cure you of your ' queasie stomach,' and here as I deserve I demand my fee for the same." Too replete for repartee the Abbot "down with his dust," and presently returned to Reading as somewhat lighter in purse so much more merry in heart than when he came thence. I hope that when Henry the Eighth suppressed the monasteries he remembered that the good Abbot had got a renewed digestion and left him something to buy beef with – but it is probable that he didn't.

This I believe to be the right interpretation of the vision of the two horsemen on the Reading Road; which I hope will not be considered a digression from my subject, because the travellers are somewhat pale and insubstantial, and ride by us on ghostly old horses instead of in a spick and span fast day coach. Everything is a subject in my eyes provided that it has travelled on the road, and if Henry the Eighth and his patient travelled on it some time since, they have at all events brought me to Reading, which is thirty-eight miles seven furlongs from Hyde Park Corner, and a third of the way to Bath.

Reading has a history like many other provincial towns which noboclv has read of. That is to sav the usual number of Parliaments have been held there at which no particular measures were passed. Queen

étvágyvesztésre –, ami az ájtatos apátot szörnyű kétségekbe kergette, „ám teste nem szenvedte hiányát az ételnek annyira, amennyire a lelke megtelt félelemmel arra nézve, miképpen érdemelte ki a király rosszindulatát.” Az éhség tetőpontján egy darab vesepecsenyét tettek elébe, minek utána az apát rögtön igazolta a mondást, miszerint két nap koplalást követően mindenki falánk lesz. Sőt, felvette a versenyt a király readingi teljesítményével, és mikor már a száját törölgette, előlépett a király: „Jó uram, tüstént adja át a száz aranyat, vagy soha többet nem szabadul innen. Orvosa voltam, hogy kigyógyuljon étvágytalanságából, követelem tehát a díjat, ami megillet.” Nem volt mivel visszavágni, elő a pénzzel!, és az apát, sovány erszénnyel, de annál vidámabb szívvel tért vissza Readingbe. Remélhetőleg, amikor VIII. Henrik bezáratta a monostorokat, emlékezett a jó apátra, akinek étvágyát helyrehozta és felajánlott valamit, amiből telt marhahússra. Bár inkább valószínű, hogy erről megfeledkezett.

Meggyőződésem, hogy a fenti értelmezés a két readingi lovas víziójának helyes magyarázata. Remélhetőleg nem tértem el túlságosan a tárgytól, bár utasaink meglehetősen sápadtnak tűnnek és lovaink is kivénhedt kísértetlovak a mára divatosává vált egynapos gyorskocsi-utak csinos lovai helyett. Nézetem szerint minden részlet a témába vág,



Elizabeth visited it six times, but seems to have omitted to shoot a stag during her stays: there was a siege or two undertaken in the Civil Wars; and a Benedictine Abbey turned into a palace – the Abbey of the unfortunate Abbot. What is more to the purpose however is that here the Flying Machines of the early days of coaching inned, as they called it, after the first of their three days' journey to Bath, and the coaches of the palmy days changed horses. The great Western Hotel now reigns of course instead of the Bear, the Crown, and the George; but it was at the latter signs that the passengers in the Flying Machines rested their jolted limbs on the sheets smelling of lavender that we have read of, and their more hurried descendants had just time to drink the great drink of a tumbler of fresh milk, one fair lump of sugar, two tablespoonfuls of rum, and just a thought of nutmeg grating on the top of all, a trifle that could be tossed off in a minute, and, so far as I can read, was perpetually so being tossed off, before the guard applied "the yard of tin" to his lips and the four fresh horses whirled them off to Newbury.

I have said that the Bath Road has appealed to me as being more particularly the literary road than any of the other five great thoroughfares out of London. The next thirteen miles out of Reading go to bear out this view. They teem with literary and romantic recollections. Two miles out of Reading and on the

amennyiben az úthoz tartozik, márpedig VIII. Henrik és páciense a mi utunkat róta egykor, és társaságukban meg is érkeztünk Readingbe. A Hyde Park-tól idáig csaknem harminckilenc mérföldet tettünk meg, a Bath-ba tartó út egyharmadát.

Reading története olyan, mint bármelyik vidéki város története: senkit sem érdekel. A város általános szokás szerint kihelyezett parlamenti üléseknek adott otthont, amely üléseken semmi fontos döntés nem született. Erzsébet királynő hatszor érkezett látogatóba, de egyszer sem sikerült szarvasbikát lőnie. A polgárháború idején lezajlott itt egy-két ütközet, egy bencés apátságából – a szerencsétlen apát székhelyéből – palotát alakítottak ki, de ami bennünket jobban érdekel, a Villámhintó korában itt volt az első szálláshely a Bath-ba tartó háromnapos út első napjának végén, és a postakocsik hőskorában itt váltottak lovakat. Ma természetesen a kitűnő Western Hotel uralja a városképet a Medvéhez, a Koronához vagy a Szent Györgyhez címzett fogadók helyett, de a Villámhintó utasai még ez utóbbiban pihentették elgémberedett tagjaikat, levendula illatú lepedőkön, amiről korábban már szoltunk. Kései, kapkodó utódaiknak csupán arra jut idejük, hogy felhajtsanak egy csupor friss tejből, csipetnyi cukorból és két evőkanál rumból összeállított, némi szerecsendió-reszeléssel megszórt italt. Semmiség, egy perc alatt elfogyasztható, bár amennyire

right of the road is Calcott House, once the seat of the Berkshire Lady. In the pleasant park which lies in front of the square, formal-looking old house, the beautiful Miss Kendrick, the rich, the whimsical, confronted Benjamin Child, Esq., Barrister-at-law – masked, rapier in hand, and under the pale moonlight. The lady had refused numberless offers of marriage made in clue form. Due forms however were her aversion, and so seem men to have been,, till one fine day, when

*"Being at a noble wedding  
In the famous town of Reading,  
A young gentleman she saw  
Who belonged to the law."*

In fact Benjamin Child, Esq. To him the lady sends a challenge unbeknownst, as Mrs. Gamp would say, to fight a mortal duel in Calcott Park. Nor did she trouble to assign any cause why Child – if such lot were to be his – should be skewered like a chicken. This sounds like Dumas, but the barrister thought it meant business, and repaired to the place named sword in hand. He found the fair Miss Kendrick, masked, and still "unbeknownst," awaiting him,

olvasmányaimból megíthatom, elődeink folyamatosan itták, egyiket a másik után, amíg a kísérő őr hosszú sípjába nem fűjt, és a négy pihent ló eliramodott Newbury felé.

Mint említettem, a Bath-ba tartó út irodalmi vonatkozásokban gazdagabb, mint a többi Londonból induló útvonal. A most következő tizenhárom mérföld fényes bizonyíték erre: hemzseg a romantikus irodalmi emlékektől. Két mérfölddel Reading után, az út jobb oldalán áll a Calcott-ház, Berkshire úrnőjének egykori székhelye. A hagyományos, négyzet alaprajzú ház hívogató előkertjében találkozott a gyönyörű, gazdag és szeszélyes Miss Kendrick az álarcot viselő Benjamin Child ügyvéd úrral, akinek kezében a halovány holdfényben kétélű kard villant. A hölgy számos, illő formában tett házassági ajánlatot utasított vissza, és olybá tűnt, az illendőségtől éppúgy idegenkedik, mint a férfiaktól, mígnem egy napon

*Reading híres városában,  
Esküvői szertartáson  
Egy úriemberbe botlott,  
Ki nemhiába tanult jogot.*

Ez lett volna Benjamin Child úr. Hölgyünk – ahogy Mrs. Gamp mondaná: a férfi számára ismeretlenül – a Calcott-parkba, halálos párbajra felszólító üzenetet küld neki. Még arra sem veszi a fáradságot, hogy

*"So now take your chance,' says she,  
'Either fight or marry me.'  
Said he, 'Madam, pray what mean ye?  
In my life I ne'er have seen ye."*

In fact he proposed point-blank that she should unmask, not perhaps caring to take a pig in a poke. The lady however remained firm and incognito, when the intrepid Child, fortified perhaps by a view of Calcott House, which formed a grateful background to the scene, told the lady that he preferred to wed her than to try her skill. Upon which in the twinkling of an eye he found himself

*"Clothed in rich attire  
Not inferior to a squire " –*

in fact master of Calcott. Fortunate man; romantic times, say I. They were only so far back as 1712.

Two miles beyond Calcott the Bath Road runs through Theale, where on the Old Angel inn the traveller's eyes at least may be feasted. And in this neighbourhood, the memory of Pope once more adds lustre to the way. For at Ufton Nervet lived Arabella Fermor, the Belinda of The Rape of the Lock. Arabella must have passed down the road many a time on her way from Ufton to Hampton Court.

megnevezze az okot, amiért Child úr, amennyiben ez jutna számára osztályrészül, csirke módjára nyársra tüzetik. Mindez úgy hangzik, mint egy Dumas-regény, de a fiatal ügyvéd az egészet hivatalosnak vélte, megjelent hát a megadott helyen, kivont karddal. Itt a szintén álarcot viselő, gyönyörű Miss Kendrick várt rá, a férfi számára még mindig ismeretlenül.

*„Választhatsz – mondja a hölgy –  
Megívusz velem, vagy nőül veszel.”  
„Könyörgöm – a férfi így felel –  
Soha életemben nem láttam Önt.”*

Child úr, mondván, nem kíván zsákbamacskát venni, nyíltan megkérte a hölgyet, hogy vegye le az álarcot, de az hajthatatlan maradt. Erre az elszánt férfi, talán a jelenet háttéréül szolgáló, kecsgetető Calcott-házat is tekintetbe véve elhatározásának megerősítésére, kijelentette, hogy előnyben részesíti a házasságot az ügyességi próbatétellel szemben. Eztán egy szempillantás alatt

*Előkelő ruhában találta magát,  
Nem kevésbé, mint egy mágnás.*

Calcott ura: szerencsés ember. Romantikus idők, mondom én. Pedig az egész nemrég, 1712-ben történt.

*"Where mighty Anna, whom three realms obey,  
Doth sometimes counsel take and sometimes tea,"*

perhaps in the society of her celebrator; for Pope himself was frequently a visitor at Ufton. Many of his most delightful letters are dated from there – letters in which he gives charming sketches of English country life in the last century, and paints the old house for us, with its haunted staircase, secret chambers, formal gardens, and the raised terrace behind it where Arabella must often have walked. Bucklebury, in the immediate is associated with even greater names. This was the country seat of Bolingbroke the magnificent. Here the great statesman who was half Horace 'M and half the elder Pitt, forgot the distractions of political intrigue in the smiles of Burgundy and the calm pleasures of country life. Bucklebury was his Sabine farm. Here he played the fancy farmer and gathered round him the finest intellects of the day. Swift was a constant visitor, and in a very delightful letter to Stella, he has drawn Mr. Secretary for us as the perfect country gentleman, smoking his tobacco with one or two neighbours inquiring after the wheat in such a field, visiting his hounds and calling them all by their names, he and his wife showing Swift up to his bedroom just in the country fashion. "His house," writes the author of Gulliver, "is just in the midst of

Két mérfölddel Calcott után a Bath-ba tartó út Theale településen vezet keresztül, az utazók megcsodálhatják az Öreg angyalhoz címzett fogadót. Ezen a környéken Alexander Pope emléke fényezi utunkat. A Fürtrablás Belindája tudniillik, Arabella Fermor, Ufton Nervetben lakott. A szép Arabella számos alkalommal tette meg az Ufton Nervet Hampton Court közötti utat,

*Hol Anna királynő mellett, kit három ország tisztel,  
Az állam ügyeit átbeszélni gyakran teát rendel.*

Az úton talán a költő is társául szegődött, hisz Pope is gyakorta ellátogatott Uftonba. Számos remekbe szabott levelet írt innen, leveleket, melyekben a 18. századi angol vidéki élet pompás leírását nyújtja. Megfesti olvasóinak az ódon házat, szellemjárta lépcsőházával, titkos szobáival, a rendezett kertet és a mögötte emelkedő teraszt, ahol Arabella rendszeresen sétálgatott. A közvetlen közelben fekvő Bucklebury még nagyobb nevekkel büszkélkedhet. Itt áll a kiváló Bolingbroke vidéki kastélya. A nagy államférfi, félig olyan, mint Horatius, félig mint az idősebb William Pitt, itt igyekezett megfélemezni a politikai csatározásokról és burgundiai mosollyal arcán élvezte a vidéki életet. Bucklebury számára szabin örömeit rejtett. Kertésznek képzelte magát, és kora legkiválóbb elméit gyűjtötte maga köré.

3,000 a year he had by his lady, who is descended from Jack of Newbury, of whom books and ballads are written; and there is an old picture of him in the room."

At Woolhampton, a little over ten miles from Reading still stands all that is left of the Angel, a celebrated old posting inn, with a most curious sign, and three miles five furlongs further on is Thatcham. Here the passengers by the "New Company's elegant light four inside post coaches," which in the palmy days of coaching did the hundred and five miles from Bath to London in twelve hours and a half, used to dine at the King's Head. Here prodigies in the way of taking in provisions were performed in half an hour. The attack on the table must have been tremendous, and the tables were well fortified for the attack. These were the days, be it remembered, when English cookery was English cookery, unpolluted as yet with

*"Art, with poisonous honey stolen from France."*

The distinguished author of *Tancred* and the *Treaty of Berlin* has described the half hour for dinner at such an inn as the King's Head with much spirit.

"The coach stops here half an hour, gentlemen: dinner quite ready."

"Tis a delightful sound. And what a dinner! What a profusion of substantial delicacies! What mighty and

Gyakori látogatója volt Swift, aki Stellához írt nagyszerű levelében olyannak rajzolja számunkra az államtitkár urat, mint egy vidéki úriembert: dohányzik, miközben egy-két szomszéd gazda a rozstermés felől érdeklődik, az agarait mind név szerint ismeri, és feleségével úgy vezeti fel az író a szobájába, mint bármely más vidéki udvarházban szokás. „A háza – írja a Gulliver szerzője – évi 3000 lírát jövedelmez. A felesége útján szerezte, aki Jack of Newbury leszármazottja. A távoli rokonról könyvek és balladák szólnak, a szobámban egy régi festményen is szerepel.”

Alig több mint tíz mérföldre Readingtól, Woolhamptonban áll még valamennyi az egykor népszerű, fura elnevezésű Angyal fogadóból, három és fél mérfölddel távolabb pedig Thatcham. Az „Új Vállalat elegáns, négy férőhelyes gyorskocsijának” utasai, akik a lovas közlekedés dicső napjaiban tizenkét és fél óra alatt tették meg a Bath és London közötti 105 mérföldes utat, a Királyi főhöz címzett fogadóban ebédeltek. A közétkeztetés történetében csodaként kellene megemlékeznünk arról a rohamról, amit az utasok az asztalok ellen fél óra leforgása alatt rendeztek, de az asztalok fel voltak vértézve a támadásra. Abban az időben az angol konyha, ne feledjük, még angol konyha volt. Nem fertőzte még meg

*A mérgező mézként lopott francia művészet.*

iris-tinted rounds of beef! What vast and marble-veined ribs! What gelatinous veal pies! What colossal hams! Those are evidently prize cheeses! And how invigorating is the perfume of those various and variegated pickles! Then the bustle emulating the plenty; the ringing of bells, the clash of thoroughfare, the summoning of ubiquitous waiters, and the all-pervading feeling of omnipotence from the guests, who order what they please to the landlord, who can produce and execute everything they can desire. 'Tis a wondrous sight!"

Three miles further on and we are at Newbury, or rather at Speenhamland, a kind of suburb of inns and posting houses which connected it with the Bath Road; and at Newbury, and indeed right on to Hungerford, we are on historic ground. It is out of my province to describe in detail the rise and fall of the fortunes of the fight during those two tremendous days, September 16th, 1643, and October 27th, 1644, when the best blood of England was poured out like water on Speen Hill, and the cause of Charles the First was upheld by an uncertain triumph; nor have I space to do more than make passing mention of the famous personages in the world of history, romance and letters, whose memories throng the road as far as Hungerford, and indeed beyond it, "thick as leaves in Vallombrosa." I see Charles the First dressing in the bow window of

Tancred és a Berliini Egyezmény kiváló szerzője<sup>7</sup> lelkesülten ábrázolja a Királyi főhöz hasonló fogadóknak elköltött rövid ebédet: „Uraim, a kocsis fél óra pihenőt tart. Az ebéd tálalva. Örömteli hang. És micsoda ebéd! A tápláló ínycsiklések bősége! Milyen hatalmas, szemkápráztató marhasültek! Óriási márvány-erezetű oldalas, szaftos borjúpástétom! Kolosszális sonkák! Díjnyertes sajtok! És milyen éltető illatot árasztanak a különböző változatos savanyúságok! Aztán a tolakodás, ami a bőséggel versenyez, csengettyűszó, egymásba botló igyekvők, a mindenütt jelenlevő pincérek és a vendégek mindenre kiterjedő, korlátlan hatalomérzete: bármit rendelhetnek és a fogadás minden igényt kielégít. Csodálatos látvány!"

Három mérföld múlva Newburybe érünk, vagyis inkább Speenhamlandbe, ami elővárosként fogadókkal és váltólovakkal várja a Bath-ba igyekvőket. Newburyben aztán, de Hungerfordban kiváltképp, megint történelmi földön járunk. Nem tudnám szakértő módon megrajzolni a szerencsekerék pályafordulásait azon a két napon, 1643. szeptember 16-án és 1644. október 27-én, amikor Speen Hillnél Anglia legdrágább vére folyt, vagy az okokat, amiért I. Károly kétes hírű dicsőséggel legyőzetett, és helyhiány miatt pusztán csak említést tehetek a történelem és az irodalom híres alakjairól,

---

<sup>7</sup> Benjamin Disraeli (1804-1881), Nagy-Britannia mindeddig egyetlen zsidó származású miniszterelnöke.

the drawing-room of Shaw House on the morning of the battle, and the divinity that hedges a king turning aside the rebel bullet; and the gallant Carnarvon measuring the gateway with his sword to see how Essex horns could pass through when they should lead him in as prisoner (Carnarvon's dead body came into Newbury the same evening stretched across a horse); and Sunderland dying sword in hand at twenty-three; and Falkland the blameless, who foresaw much misery to his country, riding into the battle in the belief that he would be out of that misery before night; I see the travellers on the Bath Road smacking their lips over the Pelican dinners, and losing their colour over the Pelican bill, each equally notorious at that great house.

*"The famous inn in Speenhamland  
That stands below the hill,  
May well be called the Pelican  
From its enormous bill,"*

as Quin sang of it. On the 16th of June, 1668, Mr. Samuel Pepys came to "Newberry," as he spells it, and there dined "and musick: a song of the old courtier of Oueene Elizabeth's, and how he was changed upon the coming in of the King did please me mightily, and I did cause W. Hewer to write it out. Then comes the

akiknek emléke Hungerfordban és azon túl is megmutatkozik, „vastagon, mint Vallombrosa avarja”. Látom magam előtt I. Károlyt, amint a csata reggelén a Shaw-ház nappalijának erkélyablaka előtt öltözködik; látom, ahogy isteni segítséggel a felkelők golyói elkerülnek; látom Carnarvon gáláns grófját, ahogy kardjával a kapu szélességét méricskéli: átfér-e rajta az essexi gróf hintójának kereszttrúdja, amely majd fogolyként szállítja a felségárulók vezérét, ám úgy esett, hogy Carnarvon holttestét vitték Newburybe még aznap este, lóháton; látom Sunderland grófját, aki kivont karddal halt meg huszonhárom évesen; a feddhetetlen jellemű Falklandet, aki előre látta országa nyomorúságát, és azzal a hittel lovagolt a csatába, hogy még az est leszállta előtt megszabadul a maga nyomorúságától; hallom a Bath-ba tartó utazók csettintéseit a Pelikánhoz címzett fogadóba érkezve és látom elsápadásukat, amint a vacsoraszámlát kézhez kapják: a ház ugyanúgy ismert étkeiről, mint borsos árairól.

*A speenhamlandi híres korcsma  
A domb lábánál áll.  
Közismert, hogy mindent elnyel,  
A neve ezért Pelikán*

– éneklé Quin.<sup>8</sup> 1668. június 16-án Samuel Pepys

---

<sup>8</sup> A sokat idézett versikét a színész, James Quin (1693-1766) üttötte össze.

reckoning (forced to change gold), 8s. yd. servants, and poor is. 6d. So out and lost our way; but come into it again." I do not see Chaucer writing the Canterbury Tales under the oak named after him in Donnington Park, because, in spite of the tradition that says he did so, the Park did not come into the family's possession till eighteen years after the poet's death, but I can see Burke, and Johnson, and Goldsmith, and Reynolds posting along the road towards Sandford, where they are going to stay with Mrs. Montagu, and I can see Evelyn eating "troutes" at Hungerford, and William of Orange receiving the commissioners of King James. This important episode in the Rebellion is graphically described by Macaulay:

"On the morning of Saturday, 8th of December, 1688, the King's commissioners reached Hungerford. The Prince's bodyguard was drawn up to receive them with military respect. Benting welcomed them and proposed to conduct them immediately to his master. They expressed a hope that the Prince would favour them with a private audience; but they were informed that he had resolved to hear them and answer them in public. They were ushered into his bed-chamber where they found him surrounded by a crowd of noblemen and gentlemen. Halifax, whose rank, age, and abilities entitled him to precedence, was spokesman. Halifax having explained the basis on which he and his

érkezett „Newberry”-be, ahogy írja, megvacsorázott, majd „zene: elvarázsolt az Erzsébet királynő alattvalójáról szóló ballada, aki köpönyeget váltott a király trónralépésekor, meg is kértem W. Hewan urat, írja le nekem a verset. Aztán jött a számla, aranyforintot kellett váltanunk. A személyzetnek 8 shilling 7 dénár, s még 6 dénár alamizsnára. Majd sétálni indultunk, eltévedtünk, de később visszataláltunk a fogadóba.” Nem tudom elképzelni, hogy Chaucer azon tölgyfa alatt írta volna a Canterbury meséket, amelyről a Donnington parkban ezt tartják, hisz a kert csak tizenhét évvel a költő halála után lett a család birtoka, de igenis magam előtt látom, amint Burke, Johnson, Goldsmith és Reynolds urak lovakat váltanak útban Stanford felé, ahol Mrs. Montagu látja őket vendégül. John Evelyn<sup>9</sup> pisztrángot fogyaszt Hungerfordnál, Orániai Vilmos pedig Jakab király követeit fogadja. Macaulay pontos leírást ad e fontos eseményről: „1688. december 8-án reggel a király követei Hungerfordba értek. A herceg testőrsége illő katonai tisztelettel fogadta a küldöttséget, Benting üdvözölte és rögtön urukhoz vezette a király embereit. A követek azon kívánságuknak adtak hangot, hogy a herceg magánkihallgatáson fogadja őket, de értesülniük kellett róla, miként határozott a herceg: kizárólag tanúk előtt hajlandó meghallgatni és megválaszolni

---

<sup>9</sup> John Evelyn (1620-1706) angol szerző, kertész és naplóiíró.



colleagues were prepared to treat, put into William's hand a letter from the King and retired. William opened the letter and seemed unusually moved. It was the first letter which he had received from his father-in-law since they had become avowed enemies. He requested the Lords and Gentlemen whom he had convoked on this occasion to consult together unrestrained by his presence as to the answer which ought to be returned. To himself however he reserved the power of deciding in the last resort after hearing their opinion. He then left them and retired to Littlecote Hall, a manor house, situated about two miles off, and renowned down to our own times not more on account of its venerable architecture and furniture than on account of a horrible and mysterious crime which was perpetrated there in the days of the Tudors."

I do not think that the travellers on the Bath Road, whether posting or coaching, knew much about "this horrible and mysterious crime" which has made Littlecote Hall and Wild Darrell notorious, till Scott told the story to the general world in a fine foot-note to Rokeby; for Evelyn – to take one example – on his journey to Wiltshire, in 1654, passes the place with the remark that it "is a noble seat, park, and river," which is perfectly true, but not much to the point; and Pepys – to take another – on Tuesday, June 16th, 1668, after paying the reckoning at the Hart at Marlborough –

kérdéseiket. A küldöttek a hálóteremben nemesek gyűrűjében találkozhattak a herceggel. Halifax, rangja, életkora és képességei okán, szóvivői szerepet kapott. Miután elmagyarázta küldetésük jogi alapjait, Vilmos kezébe helyezte a király levelét és hátralépett. Vilmos felbontotta a levelet és tőle szokatlan módon elérzékenyült. Ez volt az első levél, ami apósától érkezett azóta, hogy esküdt ellenségek lettek. Az egybehívott főurakat és nemeseket nem kívánta jelenlétével zavarni; arra kérte őket, hogy nélküle vitassák meg, mit válaszoljanak a királynak. Mindazonáltal fenntartotta magának a jogot, hogy a vélemények meghallgatása után saját maga határozzon a válasz ügyében. Azzal visszavonult Littlecote Hallba, egy két mérföldre fekvő udvarházba. Az udvarház a mai napig is kevésbé híres tiszteletre méltó építészeti megoldásairól és bútorairól, mint arról a szörnyű és titokzatos bűntettéről, amit a Tudor-kor napjaiban ott elkövettek."

Azt hiszem, a Bath-ba tartó utasok, akár hintón, akár gyorskocsin érkeztek, mit sem tudtak erről „a szörnyű és titokzatos bűntettéről”, amely a Littlecote kastélyt és Wild Darrellt híressé tette, legalábbis amíg Walter Scott, Rokeby című verséhez fűzött szabatos lábjegyzetben, be nem számolt róla. Hisz még Evelyn is, hogy egy példát is említsek, 1654-ben, útban Wiltshire felé a következő megjegyzést teszi:

"14.S. 6d.; and servants, 2s.; poor 1s.; set out, and passing through a good part of this county of Wiltshire saw a good house of Alexander Popham's," and with that passes on to Newbury, where he dined, and heard that song of the old courtier of Oueene Elizabeth, and how "he was changed at the coming in of the king," which pleased him so mightily, and to which I have already referred. Now we expect nothing but pragmatism from the delightful Samuel, but to call Wild Darrell's haunted home "a good house of Alexander Popham's," is really to touch bottom in an outrage on the eternal fitness of things. Worse however remains behind. One might at least be led to expect mention of a romantic legend from a literary lady; but Miss Burney, on her journey to Bath in 1780 with Mrs. Thrale, viewed Littlecote's storied towers unmoved, that is to say if she saw them at all, and was not looking out of the other window of the post-chaise; at all events she makes no mention of there being such a place in Europe, or her Diary, though she tells us that she slept at Maidenhead the first night, Speen Hill the second, the third at Devizes, and dwells on the Bear Inn there at great length – where we will join her in a quarter of an hour.

Meanwhile it is not for me to pass with such travelled indifference the scene of that wild story of Elizabethan crime and mystery, which reads even in these practical times like some page of horror torn out

„Littlecote nemesi székhely, parkjával és folyójával”, ami végülis igaz, de mellékes. Pepys – egy másik példa – 1668. június 16-án, miután Marlborough-ban, a Szarvashoz címzett fogadóban kifizette a számlát, „14 shilling 6 dénár, a személyzetnek 2 shilling, alamizsnára 1 shilling, útra kelt Wiltshire üde vidékén, megbámulta Alexander Popham szép házát”, estére Newburybe ért, itt megvacsorázott és Erzsébet királynő allatvalójáról hallgatott balladát, „aki köpönyeget váltott a király trónralépésekor”, ez csodálattal töltötte el, de minderről már meséltem. Bájos naplóírónktól következetes gyakorlatiasságot várunk el, de hogy Wild Darrell kísértetjárta kastélyát mint „Alexander Popham szép házát” bámulja, ez az ügyel kapcsolatos legelemibb ismeretek hiányát jelzi. S ezzel még nincs vége! Az ember ugyanis elvárhatná, hogy a romantikus legendát Miss Burney, az író is megörökítse, de ő 1780-ban Bath-ba tartva, Mrs. Thrale társaságában, megindultság nélkül szemléli Littlecote többemeletes tornyait, úgy érte, ha látta őket egyáltalán, és nem a delizsánsz másik ablakán bámult kifelé éppen, akárhogy is, az emlék számára nincs hely Európában – sem a hölgy naplójában, jóllehet arról részletesen beszámol, hogy az első éjszakát Maidenheadben, a másodikat Speen Hillben, a harmadikat Devizesben, a Medvéhez címzett fogadóban töltötte, ahol negyedóra múlva mi is csatlakozunk majd hozzá.

of Sheridan Le Fanu, and to which the great magician of the world fantastical could alone have given fit form and colour. Summoned by his eerie genius, with what terrible vividness would each incident, each actor in the buried infamy, rise from the dead! The whole story would pass before us under a ghostly, shimmering, ghoulish-like glamour: the midwife at Shefford, a village seven miles off, waked in the dead of night, with a promise of high pay for her office on condition that she should be blind-folded! the headlong ride through the wild weather behind the silent serving man! the arrival at a large house which was strange to her! the mounting of the long stairs, which the woman, shadowed already with some grim foreboding, counted carefully as she passed up them! the delivery in a gloomy, richly furnished room of a masked lady! the entrance of a tall man "of ferocious aspect," who seized the newborn child, thrust it into the fire that was blazing on the hearth, ground it under his heavy boot till it was cinders! then the trembling departure of the pale spectator of the hideous scene, blindfolded as she had come, aghast, speechless, carrying a heavy bribe with her as the price of guilty silence, but carrying also a piece of the curtain which she had cut out of the bed – all this scene of horror how the author of *The Dragon Volant* would have described it for us! And all this horror is history!

The original deposition made on her death-bed by

Azonban nem mehetek el az utazók közömbösségével egy Erzsébet-kori titokzatos bűntény mellett, amit még a mai gyakorlatias időkben is úgy olvasnánk, mintha a lapokat Sheridan Le Fanu valamelyik horrorisztikus könyvéből tépték volna ki és amihez egyedül a fantasztikus világ nagy bűvésze tudna csak megfelelő színt és formát keverni. Előhívná szörnyű képességét és minden jelenetet, az összes rég elföldelt, gyalázatos résztvevőt olyan hátborzongató színben festene meg, hogy életre kelnének. A történet kísérteties, vérfagyasztó fényben villanna fel előttünk: egy éjszaka a hét mérföldre fekvő Shefford bábaasszonyát álmából verik fel. Titoktartása fejében jó fizetséget ígérnek neki és az asszony szemét letakarva a szótlan futár elvágat vele a hideg éjszakába. Miután egy nagyobb ismeretlen házhoz érnek és megmásszák a rengeteg lépcsőfokot, amit a jó asszony, elővigyázatosságból, bekötött szemmel is gondosan megszámol, a gazdagon bútorozott, homályos szobában egy álarcot viselő nő magzatát segíti életre. A következő percben egy magas, mogorva férfi lép be. Az újszülöttet magához ragadja, a kandalló tüzébe veti és nehéz bakancsával addig tapossa, amíg az salakká nem válik. Eztán az asszony kapkodva, újra bekötött szemmel, sápadtan, remegve és némán távozik, markában a bűnrészes hallgatás díjával, és az ágytakaró egy apró darabjával. A jelenetet A repülő sárkány szerzője

the midwife, whose name was Mrs. Barnes, and committed to writing by Mr. Bridges, magistrate of Great Shefford is in existence to this day, and is proof beyond cavil. It is from this point that rumour begins. That rumour, backed in my opinion by damning circumstance, has for two hundred years connected the tragedy with Littlecote house and William Darrell, commonly called Wild Darrell, then its proprietor. It is alleged that the midwife's depositions set justice on the murderer's track, and that the fitting of the piece of curtain which Mrs. Barnes had taken away with her into a rent found in the curtain of the Haunted Room at Littlecote, marked the scene of the murder. Wild Darrell was tried for his life, it is said, but escaped by bribing the officers of the law with the reversion of his large estates. But – so runs the rumour – the memory of his crime pursued him. He was haunted by ghastly spectres which he tried to forget in wild excesses, but which no seas of claret would lay. Finally as he was riding recklessly down the steep downs, with the scene of his atrocity in sight, at headlong speed, the reins loose, his body swaying in the saddle, pale, wild-eyed, unkempt, the very picture of debauched and guilty recklessness, tearing from the Furies of the past, that past confronted him. The apparition of a babe burning in a flame barred his path. The horse reared violently at the supernatural sight. Darrell was as violently thrown, and the wicked neck, which had escaped the

sokkal érzékletesebben előadhatná, csakhogy ez a horrorisztikus történet – történelem.

Mrs. Barnes, a bába, halálos ágyán tett vallomása, amit Mr. Bridges, Shefford kerület magisztere jegyzett le, még ma is olvasható, és minden kétséget kizáró bizonyítékul szolgál. A szóbeszéd csak e pont után kezdődik. A szóbeszéd, véleményem szerint átkozott véletlenek révén, kétszáz éven át Littlecote-hoz és William Darrellhez – a nép ajkán 'vad' Darrellhez – kapcsolta a tragédiát, akinek egykor a kastély a birtokában volt. Állítólag a bába vallomása indította el az igazságszolgáltatást a gyilkos nyomába és mivel a Mrs. Barnes által elcsent szövetfoszlány egybeillett a Littlecote-kastély kísértetjárta szobájának takarójával, a gyilkosság helyszíne azonosítást nyert. Wild Darrellre akasztás várt, de vagyona és jövedelme átruházásával megvesztegette a törvény embereit, így megmenekült. Azonban a legenda szerint bűnének emléke továbbra is üldözte. Ijesztő látomások kísértették, amiktől vad túlkapásokkal igyekezett szabadulni, ám bánatán tengernyi bordeaux-i bor sem segített. Egyszer, amikor lovát laza kantárszáron tartva egy meredek dombról ereszkedett alá – meghurcoltatásának színhelye a szeme előtt, ingatag testtel a nyeregben, sápadtan, vad és bozontos ábrázattal, a múlt zülött, büntudattól tomboló képei elől hanyatt-homlok menekülve –, épp e nyugtalan múlttal találta magát

halter by a bribe, was broken at last as it deserved to be. The stile is still shown by the country people where the wretched, haunted man, met his fate; the spectres of the pale huntsman and his hounds often cross their simple paths in the gloaming of summer evenings when the downs loom gray and ghostly – or did cross them, rather, before School Boards, the franchise, the abolition of the smock frock, and the general improvement of everything on and off the earth, banished such inspiriting sights for ever. Wild Darrell is remembered but as a name now, and as a name for all that is wicked.

And yet not quite so if we are to judge from a recent publication; in point of fact "not at all so by any means no more," as the South Sea Islanders say when they have eaten a Wesleyan missionary. For we live in an age of the rehabilitation of condemned reputations, and a generation which has learnt from a German professor that Tiberius was an amiable potentate, and not a fourteen-bottle man, and from an English historian that Henry the Eighth was a confirmed theological student for whom women's society offered no charm, will not raise their eyebrows even when Mr. Hubert Hall tells them in his delightful *Society in the Elizabethan Age* (Sonnenschein & Co.), that Wild Darrell, far from being the monster that rumour and I have made out, was in point of fact a plain, courteous, much abused lord of wide acres, which rapacious

szembe. Egy lángolva égő csecsemő látomása állta útját. A természetellenes látványtól lova hirtelen megtorpant és Darrell, a nyeregből lerepülve nyakát szegte, amely balesettől korábban csúszópéncz által megmenekült, de amit méltán kiérdemelt. Az útelzáró forgókeresztet, ahol a szerencsétlen embert sorsa utolérte, a helyiek még ma is mutogatják. Nyáron alkonyatkor a sápadt vadász és kutyáinak alakja még ma is megjelenik úton-útfélen, amikor a dombok kísértetiesen szürkébe játszanak, legalábbis amíg az iskolaszékek a bő zubbonyt be nem tiltották és mielőtt a polgárjog és a világ általános fejlődése örökre ki nem oltotta az ilyen és hasonló lelkesítő legendákba vetett hiedelmet. Wild Darrell csupán egy név ma már, de a név a gonoszsággal egyenértékű.

Mégis, ha hihetünk egy nemrég megjelent könyvnek, a dolog nem így történt, „egyáltalán és egészében másként”, ahogy déltengeri bennszülöttek fogalmaznának, miután elfogyasztottak egy metodista misszionáriust. Hisz oly korban élünk, amikor korábban elítélt magatartási formák felmagasztaltatnak a fiatal nemzedék által, akik egy német professzortól megtanulták, hogy Tiberius szeretnivaló uralkodó volt és nem az a korhely, akinek azelőtt hitték, továbbá amikor egy angol történész megállapítja, hogy VIII. Henrik hibája csupán annyi, hogy szorgalmas teológusként nem lelte kedvét a nők körében. Így e nemzedék

neighbours passed their lives in trying to take from him, and who was compelled as a painful consequence to ruin himself in Chancery law-suits. The William Darrell that Mr. Hall draws for us is indeed almost too good to be true. He bears an ominous resemblance to the "good young man who died," and far from roasting live children at midnight and breaking his neck by furious riding, spends his whole days in totting up his accounts, drawing up amateur legal documents to the utter confusion of his legal advisers, giving away estates in order that these documents may be heard in court, reading philosophy, cultivating strawberries and trout with the aid of a Dutch gardener (the strawberries not the trout), smoking tobacco, and finally dying in his bed, comfortable and orthodox. Mr. Hall does indeed take pity on his hero and permits him, with many graceful excuses, the sentimental license of running away with his neighbour's wife (the injured husband, as is customary, coming in for no consideration whatever); but at best his hero is but a dowdy sort of Elizabethan Edgar Ravenswood, attired in a gray jerkin, with an elderly Lady Hungerford for a Lucy Ashton.

Now all this is very sad, and bad, and mad – at least it will make most people feel so if their cherished illusions are thus ruthlessly shattered. In the present instance however it does not seem to me that the romance of private history has been deprived of a

olvasóinak a szeme se rebben, amikor Mr. Hubert Hall csodálatos, az Erzsébet-kor társadalmáról szóló monográfiájában, a Sonnenschein és társa kiadásában azt állítja, hogy Wild Darrell távolról sem olyan duhaj szörnyeteg, amilyenek a legenda és jómagam bemutattuk, ellenkezőleg: állítólag egyszerű, udvarias és sokat gyalázott földesúr volt ő, akitől a kapzsi birtokszomszédok igyekeztek a földjeit megszerezni és aki következképpen egész életét fájdalmas bírósági perekkel volt kénytelen tönkretenni. A Mr. Hall megrajzolta William Darrell szinte túlságosan jóságos ahhoz, hogy a kép igaz legyen. A „fiatalon elhunyt drága jó ember” gyanúsan sematikus és egyáltalán nem hasonlít a gyermekeket éjfélnélkor elevenen megégető gonosztevőre, aki egy szilaj lovaglász alkalmával a nyakát törte. Nem, ez az ember egész napját azzal tölti, hogy számlákat könyvel, amatőr jogi nyilatkozatokat kreál, jogi tanácsadói elképedésére, birtokrészeket adományoz csupán azért, hogy e nyilatkozatok a bíróság előtt elhangozhassanak, filozófusokat olvas, számócat és pizstrángot nevel egy holland kertész segítségével (legalábbis a számócat, nem a pizstrángot), dohányzik és végül ortodox módon ágyban hal meg. Mr. Hall megsajnálja hőst és udvarias bocsánatkérések közepette, szentimentálisan még a szomszéd birtokos feleségének megszőktetésével elkövetett vétségért is felmenti, ahogy az már lenni

lawful possession, or that the wicked Wild Darrell of our youth, "the tall man of ferocious aspect," has been turned for good and all into an agricultural goody-goody. Nevertheless in an age when documentary evidence is considered everything, and all other kind of evidence as nothing at all, Mr. Hall's defence of Darrell must command respect, for it is a defence based entirely on a series of Darrell papers lying in the Record Office, which have been carefully edited, and give us as interesting a glimpse into Elizabethan country society as can have been got for some time. The cry of documentary evidence is not however one at which I stand instantly abashed, because I know that not only have documents relating to issues wherein the honour of families has been at stake been frequently tampered with in public collections, but have been found, on search being made, to have vanished off the face of the earth. Who supposes for instance that in our Record Office is to be found anything approaching even to a complete account of an event so important as the Gunpowder Treason? Who wrote the letter to Monteagle? and at whose instigation? Was the Government cognizant before that letter was written of the exact nature of the conspiracy? Where are the documents which should point most clearly to the complicity of the Provincial of the English Jesuits? Echo answers "Where?" and will continue to answer so to the end of the chapter.

szokott, a sértett férj szemszögének teljes figyelmen kívül hagyása mellett. De ez a hős a legjobb esetben is csupán egy slampos öltözetű, Erzsébet-kori Edgar Ravenswood, szürke zekében és Lucy Ashtonként, az öregedő Lady Hungerforddal az oldalán.

Nos, mindez szinte már az örületig elszomorító, legalábbis sokakat kerít a hatalmába ilyesmi érzés, ha dédelgetett illúzióik könnyörtelenül széttöretnek. Jelen esetben azonban, véleményem szerint, a személyes történelem románca nem szenved csorbát azáltal, hogy fiatalságunk gonosz Darrellje, a „kegyetlenség kiemelkedő figurája” végérvényesen bizonyos mezőgazdasági végtermékké értéktelenedik. Mindazonáltal, egy olyan korban, amikor mindent felülír a dokumentarista bizonyosság és minden más bizonyosság jelentéktelenné válik, Mr. Hall Darrell érdekében kifejtett érvelése figyelmet érdemel, hisz a védelem teljes egészében a Levéltárban őrzött, gondosan szerkesztett Darrell-dokumentumokra támaszkodik, és ezáltal érdekes betekintést nyújt az Erzsébet-kori Anglia vidéki életébe. A levéltárak tényanyaga előtt azonban nem fogok rögtön térdre hullani, mert tudjuk, hogy közgyűjteményeinkben gyakran nem csupán apróbb hamisítások történtek bizonyos tényeket illetően, amelyek egyes családok jó hírnevét érintik, hanem – kutatások szerint – konkrét iratok valósággal megsemmisültek. Ki olyan számár, például, hogy azt gondolja, a levéltárak a

It is from this point of view, though not from this point of view only, that Mr. Hall's defence of Darrell seems to me inconclusive. The Darrell papers, or rather such as are now in the Record Office, are all that he relies upon; and the Darrell papers really have little to do with anything but farm accounts. Mr. Hall, in truth, has only got hold of one end of the stick. There is a lack of cause for effect, as a consequence, at the very basis of his argument. And the same flaw, if I may say so, runs through it. We are shown at the outset, a man at feud with all his neighbours, accused of one murder, suspected of another, his name a by-word for profligacy and something worse, and we are told that the only reason for this notorious reputation was that he was a wealthy landowner, and that his neighbours wanted to grab his farms! As if the whole energies of an Elizabethan country gentleman – the contemporary of Raleigh, Sidney, Essex, be it remembered – were devoted to this pastoral pursuit! Mr. Hall indeed would have us believe that they were; as he would have us believe, as an excuse for Darrell's amour with Lady Hungerford, "that it was as common for men of his class to debauch their neighbours' wives, as for two yeomen to draw on each other at a country fair;" but surely Mr. Hall is thinking of times when carving-knives were made of flint-stones and authors lived in caves and ate each other. And the arguments that he adduces to prove that his hero was not the

teljes valóságot akár csak megközelítő pontossággal leképező gyűjteménnyel bírhatnak még olyan kiemelkedő esemény kapcsán is, mint a Lóporos összeesküvés? Ki írta azt a levelet Monteagle-nek? És ki bujtotta őt fel a levél megírására? Volt-e a kormány híveinek pontos tudomása az összeesküvésről a levél kézhezvétele előtt? Hova tűntek azok a dokumentumok, amelyek az angol jezsuiták tartományfőnökének bűnrészességét egyértelműen bizonyítják? A kérdésre csak visszhang felel, és ez így is marad a fejezet végéig.

Ebből a nézőpontból, bár nemcsak ezért, Mr. Hall Darrell érdekében kifejtett érvelése számomra nem tűnik meggyőzőnek. Mindössze azon Darrell-dokumentomokra támaszkodik, amelyek még ma is fellelhetők a levéltárban, jöllehet ezek jó része csupán gazdálkodási kimutatás. Ilyen értelemben Mr. Hall csak a pálca egyik végét tartja a kezében. Következtetése az ok-okozati összefüggés oksági oldalának alapvető hiányát szenvedni és ez a hiány a teljes érvelést, ha mondhatom így, átjárja. Már indításkor olyan embert mutat fel, aki minden szomszédjával hadban áll; gyilkossággal vádolják, egy másik esetben erősen gyanúsítható, a neve a feslettség és egyéb elfajzottságok szinonimája, de a rossz hírnév állítólag mindössze annak köszönhető, hogy a szomszédok igényt formáltak a gazdag birtokos földjeire. Mintha egy Erzsébet-kori úriember



ruffian that contemporary opinion made out, are really not conclusive at all. If Darrell, for instance, is accused of being a wine-bibber, we are confronted with a most interesting collection of items during his last stay in London, from April 16th to July 14th, 1589, in which we find constant entry of a "pynt of clarett " in connection with "a legg of mutton," and so forth. But waiving the fact that the wicked squire was at this time playing the courtier, with a suspected reputation to keep up, does this formal entry for the benefit of the steward preclude the possibility of private drinking? I think that many a confirmed drunkard's house books would show as temperate a return. It is that private store of Rhenish which does the business, which remains un-entered in ledgers, or if entered, appears as "dressinge for ye chickens." Then again, and this touches the root of the whole matter, Mr. Hall expressly declares that Darrell did not "keep a brace of painted madams at his own command." But has he heard of a certain letter dated 2 January, 1579, from Sir H. Knyvett of Charlton, to Sir John Thynne of Longleat, which was discovered by the Reverend Canon Jackson of Leigh Delamere, in which the writer asks Sir John Thynne to tell a Mr. Bonham, who was in his employ, "to inquire of his sister touching her usage at Will Darrell's; the birth of her children; how many there were and what became of them; for that the report of the murder of one of them was increasing

– ne feledjük, Raleigh, Sidney és Essex kortársa ő – minden energiája a pásztori idill kergetésére összpontosult volna. Mr. Hall legalábbis szeretné, ha ezt hinnénk. Mint ahogy arról is szeretne bennünket meggyőzni, hogy Darrell Lady Hungerfordhoz fűződő szerelmi viszonya megengedhető, hisz „a felsőbb társadalmi rétegekben olyan elterjedt volt a szomszéd birtokos feleségét elszeretni, mint az alsóbb rétegekben a verekedés vásárok alkalmával,” de Mr. Hall bizonyára oly időkről beszél, amikor a faragókések még pattintott kőből készültek, az írók pedig barlangban laktak és felfalták egymást. A felsorakoztatott érvek, miszerint hőse nem az a megrögzött csirkefogó volt, akinek a kortársak mutatják, egyáltalán nem perdöntőek. Ha például valaki Darrellt a túlzott borfogyasztás vádjával illetné, szembesülhet a ténnyel, hogy utolsó londoni tartózkodása idején, 1589. április 16. és július 14. között, a legérdekesebb menü az „ürücomb” volt „fél liter vörösbor” kíséretében. De leszámítva a körülményt, hogy a gonosz uraság ez időben az udvaronc szerepében tetszelgett, aki jó hírnevét igyekszik helyreállítani, valamint hogy a naplóbejegyzés a kiszolgáló személyzetnek szólt, kizárható-e egy kis zúgívászat lehetősége? Felteszem, számos bizonyítottan alkoholista uraság házvezetői feljegyzése hasonlóan visszafogott fogyasztást mutatna. A privát felhasználásra beszerzett rajnai

fouly and would touch Will Darrell to the quick"? This surely seems rather grave! and does not look like "the best years of a life devoted to a Platonic intercourse with a highly cultivated woman." Nor is Mr. Hall more satisfactory with regard to the alleged bribe to Sir John Popham of the reversion of Littlecote, to which rumour assigns the salvation of Darrell's neck. He looks upon it indeed, so far as I can judge, as a "sort of Elizabethan refreshing fee to counsel. Will Mr. Hall tell us next that it was the custom of an afternoon for Elizabethan squires to convey away estates "of thousands of broad acres upon the famous downland of three counties," simply to hurry on a chancery lawsuit? I think that even his able and earnest advocacy will fail to arouse such a belief. The truth is that the weakest point of the latest defence of Darrell is the graceful negligence with which his advocate avoids the main, the one, issue. We have pages of farm accounts and household expenses, all very interesting and creditable, but only a contemptuous allusion here and there to the alleged horrible and mysterious crime.

Mr. Hall, to be plain, treats the whole accusation of murder brought against Darrell as so much vindictive cackle. On what grounds it is difficult to conjecture, unless indeed it be that Darrell, when accused of murder before the magistrates, "replied to the wild charge with a mournful dignity" – but so did the late

borok valószínűleg hiányoznának a kimutatásokból, illetve ha feltűntetik őket, kizárólag a „szárnyas húsok páclevéhez” használatosak. Továbbá – és ez az egész ügy lényegét érinti – Mr. Hall kifejezetten kétségbe vonja, hogy Darrell „rendelkezésére kifestett hölgyek sora állt volna.” De vajon hallott-e arról a bizonyos, 1579. január 2-án kelt levélről, amelyet a charltoni illetőségű Sir H. Knyvett írt a Longleatben élő Sir John Thynne-nek és amelyet a Leigh Delamere-i tiszteletes, Canon Jackson fedezett fel? A levél írója arra kéri Sir John Thynne-t, érdeklődjön az alkalmazásában álló Mr. Bonhamnál „a bánásmód felől, amelyben Will Darrel a hűgát részesíti, valamint a hölgy gyermekeinek születése és azok hogyléte felől, mert egyikük könyörtelen meggyilkolásának híre valószínűleg kapcsolatba hozható Will Darrellel.” Az ügy komolynak látszik és nem úgy fest, mint „egy élet legszebb évei, melyeket egy előkelő hölgy pusztán plátói szerelmének szenteltek.” Mr. Hall a Littlecote-i birtok Sir John Pophamre történő átruházása, azaz a megvesztegetési ügy kapcsán sem ad kielégítő választ, pedig Darrellt ez mentette meg az akasztófától. Az ügyletet úgy tekinti, amennyire meg tudom ítélni, mint egyfajta Erzsébet-kori tanácsadói díjat. Talán azt akarja mondani, hogy az Erzsébet-kori főurak körében divat volt „többezer hektár, három járásra kiterjedő, híres dombvidéket”



Mr. William Palmer of Rugeley notoriety under similarly embarrassing circumstances; and he could keep accounts as well as Darrell could, ay, and make a book too. I trust, I am sure, that the author of *Society in the Elizabethan Age* will give us many more charming works of the same kind, but he must really not try to destroy all romantic faith that is in us with such doubtful arguments as these. Meanwhile I wonder whether he has seen all those papers that Popham's agent seized almost before Darrell's breath

átruházni holmi ügyvédi költség fejében? Úgy érzem, bármennyire szeretné is, érvei nem támasztják alá ezt a hiedelmet. Igazság szerint, a Darrell védelmét szolgáló írás leggyengébb pontja, hogy az egyetlen és legfontosabb kérdés megválaszolatlan marad. A gazdálkodás és a háztartás költségvetése hosszú oldalakat kap, ez mind nagyon érdekes és hihető, de a szörnyű és rejtélyes bűnesetre csak elvétve történik jelentéktelen utalás.

Mr. Hall az egész gyilkossági ügyet, egyszerűen szólva, a bosszúállók rágalmozási locsogásaként kezeli. Amiként nehéz elképzelni, ha valóban igaz, hogy a gyilkosság vad vádja a bíróság előtt álló Darrellt „mélyen megrendítette méltóságában.” Ám ugyanez történt a Rugeley illetőségű, egykor hírhedt William Palmerrel is, hasonlóan kényes körülmények között, és ő is bemutatná a számlávezetését, sőt, könyv is készülhetne róla. Meggyőződésem, hogy az Erzsébet-kori társadalomról szóló mű szerzője még jónéhány hasonló munkával örvendeztet meg bennünket a jövőben, de igazán nem kellene a romantikus legendákba vetett hitünket kétségbevonható érvekkel megsemmisítenie. Addig is elgondolkodom azon, vajon valóban látta-e az összes dokumentumot, amelyeket Popham képviselője nem sokkal azelőtt, mielőtt Darrell kilehelte a lelkét, megkaparintott és amelyeket ládákból Londonba szállítottott abból a célból, hogy a beígért egyezségi

was out of his body, and despatched in chests to London, there to await the arbitration promised between the respective claims of the Attorney-General and the Secretary of State, who also had a finger in this mysterious pie. Why this almost indecent despatch on the part of Popham ("faithful to the last, though wise only for himself") I should much like to know. I wonder!

In the interim I must hurry after Miss Burney and Mrs. Thrale, who are waiting for me all this while at the Bear Inn at Devizes, three and twenty miles or so down the road. I cannot find much to record in the way of history, coaching or otherwise, between Hungerford and Marlborough. The road between Newbury and Bath was called the "lower ground," and being remarkable chiefly for its hills, necessitated much skidding and unskidding. Nor even in the palmy days was it un-renowned for accidents. On the contrary, the Beaufort-Hunt fast day coach from London to Bath, run by the celebrated Sherman, he of the moustachios (a prodigy, a blasphemy I had almost said, in those days; of the three old ladies also, wived in succession; distinguished, moreover, for the colour of his coaches, which was yellow; and for their strange shape, which was heavy, peculiar, and old-fashioned as Noah's Ark) – the Beaufort Hunt, I say, was upset in this part of the world three times in less than three weeks, an event, or rather a trilogy, which made passengers

eljárásig az államtitkár, akinek szintén jutott egy szelet a rejtélyes tortából, és a legfőbb államügyész hozzáférhessen. Azt is szeretném tudni, mi az oka az iratok majdhogynem illetlen elszállításának Popham részéről, aki „a véksőkig hitt, bár csak önmaga felé tanúsított bölcsességet.” Tűnődjünk együtt!

Addig is Miss Burney és Mrs. Thrale után kell sietnem, akik régóta várnak rám Devizesben, a Medvéhez címzett fogadóban, huszonhárom mérföldre innen. Hungerford és Marlborough között nem sok mindent találunk, ami a postakocsik, a történelem vagy bármi más szempontjából rögzítésre érdemes volna. Newbury és Bath között a vidéket szokás magas-alföldnek nevezni, mert leginkább dombjairól híres. A kocsik gyakran megcsúsztak, kifaroltak és megperdültek, és még a hőskorban sem volt a tájék balesetektől mentes. Ellenkezőleg, a Londonból Bath-ba tartó gyorskocsi, a Beaufort Hunt, melyet az ünnepelt, nagy bajuszú Sherman járatott – baljós előjel, majdnem azt mondtam, istenkáromlás azokban az időkben: három idős hölgyet vett nőül gyors egymásutánban, jöllehet híresebb volt kocsijainak sárga színe és furcsa alakja miatt; nehéz, különös, ódivatú, Noé bárkái voltak ezek –, mondom, a Beaufort Hunt a világnak ezen a táján háromszor borult fel nem egészen három hét leforgása alatt. Az esemény, jobban mondva, a három esemény aggasztotta az utasokat, hatással volt a díjszabásra

nervous, affected the receipts, and led to the removal from the box-seat, whence he had directed these acrobatic manoeuvres, of a so-called Captain Jones, whoever he may have been. From which I infer that there were coach-driving captains even in those days, though I have never read of one before. However, the captain retired into private life, and a young man who was a very good coachman, but whose name is unknown to me, though it was very well known on the road, reigned in his stead. This change of cast brought up the receipts of the Beaufort Hunt with a run; places were booked three or four weeks in advance by passengers who wished to travel eleven miles an hour without breaking their necks. The coach became quite the fashion, crowds of people standing about the White Lion in the Market-place at Bath to see it start.

This coach used to change horses at Froxfield, three miles out of Hungerford, and the next stage was Marlborough, seven miles on; the last two miles of the road skirting Savernake Forest, which is a horrible place to hunt in, is sixteen miles in circumference, and the only forest in the country in the possession of a subject, which seems very strange and wild.

One begins to be ashamed of saying of English country towns that they stood a siege in the great Civil Wars, yet this must be said of Marlborough, which was, as a matter of fact, a most important place, considered from a strategical point of view, and a

és oda vezetett, hogy a bakról az akrobata-mutatványokat dirigáló Jones kapitánynak – akárki volt is az illető – távoznia kellett. Ebből arra következtethetünk, hogy azokban az időkben léteztek volna úgynevezett hintókapitányok, bár a ténnyel magam is csak most szembesülök. Mindenesetre a kapitány visszavonult a közélettől, és helyét egy fiatal, nagyon ügyes kocsis foglalta el, akinek ugyan nem tudom a nevét, de akit az utazók akkoriban nagyon jól ismertek. Ez a személyzet körében történt változás igen hamar felszórta a Beaufort Hunt árait, a jegyek három-négy hétre előre elkeltek elővételben: sokan vágytak rá, hogy óránként tizenegy mérfölddel száguldhassanak nyaktörés nélkül. A járat kisebb fajta forradalmat teremtett. Tömegek ácsorogtak Bath-ban a piactéri Fehér Oroszlánhoz címzett fogadó előtt, csakhogy az indítás szemtanúi lehessenek.

A járat Froxfieldnél, Hungerfordtól három mérföldre váltott lovakat, a következő állomás Marlborough volt hét mérfölddel később. Az utolsó két mérföldes szakasz megkerülte a savernake-i erdőt, ahol ijesztő lehetett vadászni. Az erdő kerülete tizenhat mérföld és a környéken – rendkívüli módon – ez az egyetlen, amely alattvaló birtokát képezte.

Az ember már lassan szégyelli megemlíteni, hogy a vidéki angol városokban felfedezhetőek a dicső polgári háborúk nyomai, mégis, Marlborough-ról ezt mindenképp meg kell állapítanunk, hisz stratégiai

thorn for a long time in the side of the royal cause; for it was not only the most notoriously disaffected town in all Wiltshire, remarkable for the obstinacy and malice of its inhabitants (why, I wonder, this strange malignancy on the part of the good burghers of Marlborough?), but, standing as it does on the Western Road, it seriously menaced Charles's communications with the loyal West. It accordingly underwent the proverbial harmless, necessary siege, and was stormed by Wilmot in December, 1642. In April and November of the following year, Charles himself was at Marlborough, as Henry the First was here five hundred and thirty-three years before, keeping Easter; but with the royal junketings of the scholar king we have nothing to do, though he went to Bath himself two years later, curiously enough, as we are going now.

In the days of the great Roads Marlborough possessed in the Castle (where we will in a minute or two rest a while) one of the finest inns in the three kingdoms. As to the town itself, Evelyn, who dined there on the 9th of June, 1652, found it fresh built from a fire (it has had about four in its history), but he found nothing else in it, except "My Lord Seymour's house," which was afterwards this very same famous Castle Inn, and the Mount, which he climbed dejectedly for want of something better to do; "ascending by windings for neere halfe a mile," and

szempontból a legfontosabb helynek és hosszú időre a legkellemetlenebb tuskének bizonyult a királpártiak szemében. Nem csupán a legkevésbé sebezhető város volt egész Wiltshire megyében és lakosságának megátalkodottságáról és rosszindulatáról híres (vajon honnan ered ez a furcsa rosszindulat a város szabad polgárai körében), de mindezen túl, mivel a nyugat felé tartó út mentén fekszik, jelentős mértékben korlátozta Károly király kapcsolattartását a nyugati lojalista országrésszel. Ezért kellett elszenvedje Wilmot híresen erőtlen ám szükségszerű támadását 1642 decemberében. A következő év áprilisában és novemberében maga Károly király is Marlboroughban járt, ahogy I. Henrik is, Húsvétkor, ötszázharminchárom évvel korábban. Azonban a 'tudós' király mulatozásával most nem foglalkozunk, bár két évvel később ő is Bath-ba érkezett, ahova – érdekes módon – pillanatnyilag mi magunk is tartunk.

A gyorskocsik hőskorában a Várhoz címzett fogadóval, ahova percekben belül megérkezünk és ahol egy időre megpihenhetünk, Marlborough mint a három királyság egyik legnagyobb és legdíszesebb fogadójával büszkélkedhetett. Magáról a városról, Evelyn, aki 1652. június 9-én vacsorázott ott, megállapítja, hogy teljesen újjáépült a tűzvész után (története során négyszer égett le), de semmi érdeklődésünkre számot tartó részletet nem említ, kivéve „Seymour uram

remarking that it seemed to have been cast up by hand – which indeed it was by some one or other – weird and legendary, the betting at the present moment being in favour of Merlin, for lack of anybody better known; while Pepys, on the 15th of June, 1668, after lying at the Hart, which he describes as a good house, walked out and found Marlborough "a pretty fair town only for a street or two." After which, having sagely observed that what was most singular was, that the houses on one side had their pent-houses supported by pillars, which made a good walk, and also, what is more to our purpose, that all the five coaches that came that day from Bath were out of the town before six, went to bed, and the following morning, according to the immortal prescription, "after paying the reckoning, etc., etc., set out."

But the Castle Inn at Marlborough is the question after all, or rather was, for the celebrated caravansary is now part of the College, and ingenuous youths acquire the Greek accidence where their ancestors drank port and recalled their casualties; a striking example of what strange uses an inn may return to as well as a human being. The Castle however has had a threefold destiny, for not only has it changed from a caravansary into a college, but it was a nobleman's palace before it was a caravansary. Here lived, amongst others, a noble lady whose acquaintance we have made further up the road, to wit, Frances,

házát”, amely később a híres Vár-fogadóként vált ismertté, valamint azt a dombocskát, amelyet a szerző unalmában mászott meg „a majdnem félmérföldes serpentinező úton”, és megjegyzi, hogy az út minden bizonnyal emberi kéz munkája. Valóban az, bármily furcsa, és a legendás kezet mostanság és jobb híján Merlinnek tulajdonítják. Ugyanakkor Samuel Pepys, 1668. június 15-én, miután a Szarvasbikához címzett fogadóban időzött, amelyet jóféle házként ír le, a városban tett sétát „egy-két utca erejéig kielégítően kellemesnek” találja. Bölcsen megfigyeli, hogy a házak utcára néző oldalán, egyedülálló módon, oszlopok tartják a padlószobát, amik alatt kényelmesen végig lehet sétálni, és hogy – szempontunkból ez az érdekesebb adat – mind az öt kocsi, amely aznap Bath felől érkezett, hat óra előtt elhagyta a várost. Ezután lefeküdt és másnap reggel, az örökérvényű előírásnak megfelelően, „fizetett, stb., stb. és távozott.”

De érdeklődésünk homlokterében a marlborough-i Vár fogadó áll, illetve állt, hisz az ünnepelt karavánszeráj manapság a városi főiskolához tartozik és jámbor ifjak a görög nyelv alapjaival ismerkednek ott, ahol elődeik vörösbor mellett az utazás baleseteit idézték fel. Nyilvánvaló példája ez annak, mivé lesz egy jó fogadó, no és maga az ember. A Vár fogadó mindazonáltal hármass rendeltetést szolgált története során. Hisz nem csupán egyszer váltott köpönyeget,

Countess of Hertford, afterwards Duchess of Somerset, she who at Ritchings entertained Thomson till she found that he preferred to entertain himself; though some say that it was in this very castle that the august patroness to whom "Spring" was dedicated, discovered the horrid truth that her poet was, alas! little better than a drunkard. And it was in her noble lord's society that Eusebia discovered her bard carousing – that was the pity of it – no doubt in one of Eusebia's grottos, which, in company with cascades, artificially formed, it pleased her to scatter about the castle grounds with a lavish and pastoral hand. With what divine anger must she have confronted the guilty pair – both their wigs off by reason of the heat – drinking punch in her pet cave! That divine anger proved at all events too enduring for Thomson's powers of pacification. It was in vain that he piped off –

*"Hertford, fitted or to shine in courts  
With unaffected grace, or walk the plain  
With Innocence and Meditation joined  
In soft assemblage."*

In vain! In vain! The lady declined to listen to his song, "which her own season painted" (the season was spring by the by, but surely under the circumstance it ought to have been winter), and the unfortunate bard had to pack his portmanteau and leave the castle for

amikor fogadóból diákokthoz lett, hanem azt megelőzően is: nemesi kúriából lett karavánszeráj. Mások mellett itt élt az a nemesasszony, akit korábbról már ismerünk: Frances, Hertford grófnéja, a későbbiekben Somerset hercegnője; az a hölgy, aki Ritchingsnél Thomson urat szórakoztatta, míg rá nem jött, hogy a férfi inkább saját magát szereti szórakoztatni. Néhányan azt állítják, hogy a bájos műpártoló hölgy, akihez a Tavasz című költeményt írták, épp ebben a házban ismerte fel a szörnyű igazságot, miszerint rímfaragója sajnos nem több közönséges korhelynél. Eusebia költőjét főnemes férjeura társaságában lepte meg tivornyázás közben, és – ez az egészben a legelszomorítóbb – nyilván a park egyik eldugott sarkában, amit vízesésekkel és mesterséges kerti elemekkel Eusebia éppen a titkos találkák céljára hozatott létre. Micsoda istennői haraggal támadhatott a melegben parókájuktól megszabadult két bűnös férfira, amint azok puncsot iszogattak az imádott kerti zúgban! Ez az istennői harag bizonyára Thomson minden békítő védekezésének ellenállt. Hiába fuvolázott a férfi, ekképpen:

*Híres Hertford, királyoknak teremtett,  
Csorbítatlan fényben ragyog!  
Andalogj elmélázva, ártatlanul  
Enyhet adó ligeteiben.*



ever, with a flea in his ear. So much for poets who prefer iced punch to the streams of Helicon, and so much also for the great Frances's connection with the castle. The family seat of the Seymours became an inn soon after this, being leased by the Northumberland (who also found Marlborough slow, and preferred Alnwick) to Mr. Cotterell, and an inn the old place remained, with the reputation for being the best in England almost to the time when it closed its doors in 1843 and was turned into a public school.

And it was an inn in the best sense of the word, an inn such as Macaulay describes, whose equal was not to be found on the Continent, whose "innkeeper, too, was not like other innkeepers." It was of this sort of place that Johnson was thinking when he declared that a chair in it was the throne of human felicity, though it was not at the Castle, Marlborough, that he spoke his great speech on taverns, but at the celebrated Chapel House, Cold Norton, in Oxfordshire, on the North-Western Road. But the Castle, Marlborough, might quite as justly have earned the advertisement. Not that it wanted it, for it had the advertisement of all the nobility, wealth, fashion of a century, that thronged, as all history in those days thronged, to that centre of the valetudinarian and the voluptuary, Bath.

I should like to have the visitors' list of the Castle, during the days of its prime. It would be a Homeric

Mindhiába! Hölgye nem hallgatott a melódiára. Kedvét saját modorához hangolta, s bár lassanként kitavaszkodott, a körülmények fagyot jósoltak, így a szerencsétlen dalnok kénytelen volt csomagolni és örökre elhagyta a kastélyt, de bolhával a fülében. Ennyit a költőkről, akik előnyben részesítik a hűtött bőlét a helikoni nedűvel szemben, és ennyi szintén elég Frances és a kastély kapcsolatáról. A Seymour család fészke nem sokkal ezután fogadó lett; a Northumberland család – akik éppúgy lassúnak találták Marlborough-t, mint elődeik és Alnwickbe költöztek – bérbe adta Mr. Cotterellnek. Az ősi helyszín csaknem 1843-ig, amikor is iskola lett belőle, fogadó maradt, s egykor állítólag a legjobb volt egész Angliában.

Vendégfogadó, a szó legnemesebb értelmében. A fogadónak, Macaulay leírása szerint, egész Európában nem akadt párja, „s maga a fogadós sem hasonlítható más emberekhez.” Samuel Johnson az ilyen helyekről állapította meg, hogy itt egy szék az emberi boldogság és öröm trónjával felér, jóllehet, ő nem a marlborough-i Vár fogadóról beszélt, hanem az ünnepezt Cold Norton-i Kápolnaház elnevezésű tavernáról Oxfordshire-ben, az északnyugati út mentén. Ám a Vár Marlborough-ban szintúgy elnyerhette volna elismerését. Nem mintha szüksége lett volna rá, hisz évszázadok nemesi gazdagsága és a kor divatja bőséges ajánlást nyújtott. Azokban az

catalogue of guests, compared with which the ship business would be commonplace. Consider that everybody of note in England for over a century entered those doors, ate, drank, slept, gamed there, grumbled over their bills, paid their reckoning, thronged to their post-chaises or coaches, and posted off Bath-wards or to London. Why, the mere writing of the names would make a history, and a more suggestive one than many chronicles of the kings. Chesterfield and Lady Mary Wortley Montagu making for scandal and the waters; Walpole reclining in his chariot, meditating his ailments and the ancient legend of Bath; hypochondriasis and antiquities usurping equal halves of that delicate, indolent brain, his nostril, curled at the horsey atmosphere of the old inn yard, his white hand raised in deprecating horror at mine host proffering refreshment on a salver as big as a coach-wheel; Selwyn, most good-natured of voluptuaries, who however liked to see a man hanged, taking his ease before dinner in the inn's best room, while his delightful chaplain, Dr. Warner, who had Rabelais and Horace at his finger ends, is busy below with the cellarman, assuring himself of the quality of his patron's claret; Sheridan running away with his beautiful wife; Garrick posting to Bath in search of new talent and to depreciate Barry; Byron (already on his biscuit and soda-water regime) eyeing the bill of fare misanthropically; and Brummell incubating a new

időkben tömegek zarándokoltak a gyengélkedők és kéjencek kedvelt célállomása felé, Bath-ba.

Szívesen belenéznek a Vár vendégkönyvébe a legsikeresebb évekből. A látogatók homéroszi felsorolásához képest a tengerhajózás utaslistája egyszerű közönséges névsor lenne. Gondoljunk csak bele: mindenki, aki abban az évszázadban számított valamit Angliában, belépett ezen az ajtón, étkezett, ivott, játszott és aludt itt, majd morgolódt a számla miatt, fizetett, visszaigyekezett a delizsánszhoz vagy a gyorskocsihoz, amelyen érkezett és távozott Bath illetve London irányába. Már pusztán a vendéglista történelmet írhat, sőt talán meggyőzőbbet, mint a királyok krónikái. Chesterfield és Lady Mary Wortley Montagu, ahogy útban a tenger felé pletykázkodásra adnak alkalmat; Walpole a kocsiiban hátradőlve a nyavalyái fölött töpreng és Bath gyógyító levegőjéről ábrándozik: hypochondria és klasszikus legendák töltik meg hanyag, nemes elméjét, az orrát facsarja az öreg fogadódvar istállószága, fehér kezét ingerülten és elutasítóan emeli fogadós uram felé, aki kocsikerék méretű ezüstitálcán frissítővel közeledik; Selwyn, a jóságos kéjenc, aki imádott akasztásokat végignézni, lepihen vacsora előtt a fogadó legjobb szobájában, míg elragadó lelkésze, Dr. Warner, akinek Rabelais és Horatius a kisujjában van, a pincében ellenőrzi az urának később felszolgálendő vörösbor minőségét; Sheridan gyönyörű feleségével szökés közben; Garrick

cravat; and Gentleman Jackson surrounded by his backers on his way to a prize fight. But why proceed with the list? The names of the visitors at this celebrated inn are written in the letters and diaries of three generations.

Of all the great people who put up at the Castle in the days of its prime, perhaps the greatest of them, as is meet and right, has left the most lasting impression behind him. But he did so by rather out-of-the-way means, and advertised himself as a great statesman, not indeed at all more than is customary at the present day, but with a naive absence of affectation that raises a smile. There were no paragraphists in the land in those times, be it remembered, to announce to an expectant world that a prime minister had cut a tree down, or read the first lesson in church; so Lord Chatham having been attacked by gout on his way from Bath to London, in 1762, took a more picturesque way of acquainting his countrymen with his whereabouts. He made it an insistent condition to his staying at the Castle that every servant in the place from the waiter to the stable boy should wear his livery. Now I do not know what the livery of the noble Lord was, but it was very well known to the England of his day, and as gout kept him in his room at the Castle for several weeks, and as the establishment of that inn (temporarily clothed as his servants) was the largest in England, the good town of Marlborough

gyorskocsin siet Bath-ba, hogy új tehetségeket fedezzen fel és hogy befektítse Barryt; Byron, aki ekkor már keksz- és szóda-diétán él, szörnyű embergyűlölettel nézi a számlát; és Brummel, amint új selyemsálával ügyködik; és Gentleman Jackson, szurkolói körében, egy pénzdíjas boxmeccs előtt. De minek folytassuk a felsorolást? Az ünnepelt fogadó vendégeinek nevei fellelhetők három nemzedék levelezésében és naplóiban.

Talán a legemlékezetesebb vendég az összes utazó közt, akik a Vár víg napjaiban felkeresték a fogadót, éppen az – nem is csoda –, aki a legmaradandóbb nyomot hagyta maga mögött. Amit komoly államférfiként tett, szokatlan módon tette. Semmivel sem inkább, mint ahogy manapság szokás, ám naiv módon, modorosság nélkül, amit ma megmosolyognánk. Ne feledjük, abban az időben nem sok hírlapíró járt vidéken, hogy tudassa a szenzációra éhes világgal, ha a miniszterelnök kivágott egy fát vagy felolvasta a Szentleckét a templomi szertartás során, így a köszvény kínozza Lord Chatham 1762-ben, útban Bath-ból Londonba kénytelen volt látványosabb megjelenést választani, amennyiben igényt formált rá, hogy a nép tájékozódjon holléte felől. Kötelezővé tette, hogy tartózkodása alkalmával a Vár-fogadóban a személyzet minden tagja, a pincértől az istállófiúig, az ő libériáját viselje. Nem tudom pontosan milyen is lehetett ez a libéria, de

simply exhaled its distinguished visitor. People ran against his attendants at every turn. The streets swarmed with them. The inn was alive. The name of Chatham was on every lip, and the great tide of travel which ebbed and flowed night and day along the Bath road, carried the strange news to the uttermost parts of the kingdom.

So political celebrities advertised themselves before the Daily Telegraph was, or editors of fashionable papers wanted copy – but I must get on to Devizes.

The fourteen miles odd between this town and Marlborough is sacred to the antiquary, who delights to dig up mounds on plains, and discover two human skeletons or more in a sitting posture, and two laid horizontally as the case may be, which is what was done at West Kennett, four and a quarter miles down the road. At this West Kennett, to complete the celebrity of the spot, is made and stored the celebrated West Kennett Ale, and that it is also drunk here in large quantities, is not beyond the pale of reasonable human hope. The travellers on the once thronged Bath Road, now as deserted, alas! as the old Roman highway which here coincides with it, took a good deal of this ale, I suspect (if it was brewed in those days, of which fact I am not certain), to fortify themselves against down air; and at the same time no doubt some antiquary, perched on the box-seat with pince-nez pinched firmly on red nose, observed Silbury Hill

akkoriban mindenki ismerte szerte Angliában, és mivel a jó uraság a köszvény miatt heteket töltött a szobájában és mivel a fogadó az egész országban a legnagyobb számú alkalmazottal bírt, akik átmenetileg mindannyian a lord egyenruháját viselték, Marlborough városa lépten-nyomon a megbecsült vendég jelenlétéről tanúskodott. Az alkalmazottak elárasztották az utcákat, minden sarkon libériás személyzetbe lehetett botlani. A fogadó élénk életet élt. Mindenki Chathamról beszélt, és a csörgedező utasforgalom a Bath-ba tartó út mentén éjjel-nappal szállította a különös hírt a királyság legeldugottabb szegletébe.

Eképpen reklámozták magukat a politika ünnepeit egykor, mielőtt a Daily Telegraph vagy más divatos lapok tették volna ugyanezt a példányszám növelése érdekében, de hagyjuk!... Indulnunk kell Devizes felé.

A bő tizenégy mérföld Marlborough és Devizes között áldott vidék a történész számára, aki imád a síkság halmai alatt kutakodni, hátha felfedez két-három ülő és fekvő csontvázat, ami csakugyan megtörtént, Marlborough-tól úgy négy mérföldnyire, West Kennettnél. West Kennett, hogy a hely nimbuszát tovább fényezzük, söréről híres, és az adat, miszerint ezt itt nagy mennyiségben fogyasztják, nem esik kívül az ésszerű emberi megítélés határain. Az egykor nagy forgalmú Bath-ba tartó út utasai, amely

immediately on the left of the road, which some sages suppose to be posterior to the Roman invasion, and some anterior to it, but which is the biggest artificial hill in Europe, and is indeed "very fine and large."

Now Beckhampton Inn looms in sight. Here the Beaufort Hunt, and all the principal coaches changed horses, passengers refreshed the inner man, and the different roads to Bath diverged. The Beaufort Hunt and other fast coaches going by Cherhill, Calne and Chippenham, making the whole distance from town 105 miles 6 furlongs; other coaches less known taking the next shortest cut by Sandy Lane and Bowdon Hill to Lacock. Here there is an Abbey with a romance attached to it, which tells how a young lady, discoursing one night to her lover from the battlements of the Abbey church, though strictly forbidden to do so by her papa, remarked "I will leap down to you" (which was surely very unwise), and leapt. The wind came to the rescue and "got under her coates," (the ulster I presume of the 16th century) and thus assisted, the young lady, whose name was Sherington, flopped into the arms of the young man, whose name was Talbot, and killed him to all appearances fatally dead on the spot, at which she sat down and wept. Upon this the defunct Talbot, who had been only temporarily deprived of breath, came to life again, and at the same moment the lady's father, with a fine instinct for a melodramatic situation, jumped

út ma oly elhagyatott, mint a Római út, amellyel itt egyébként megegyezik, gyanítom, szép számban fogyaszthattak ebből a sörből, ha egyáltalán így főzték már akkor is, amiről nem vagyok meggyőződve, hogy felvértézzék magukat az előttük álló fátlan dombvidék csípős levegője ellen, miközben, kétségtelenül, egy másik régiségbúvár a kocsitétőn kapaszkodva, csiptetővel a szemén vörös ornyerge fölött, az út bal oldalán a Silbury-dombot kémlelte, amelyről néhány bölcs tudós feltételezi, hogy a római hódítás után, míg mások azt, hogy azt megelőzően született, mindenesetre ez Európa legnagyobb mesterséges dombja, ami igaz is: valóban „szép nagy.”

Most Beckhampton fogadója tűnik fel. Itt a Beaufort Hunt és minden valamirevaló kocsi lovakat váltott, az utasok frissítőhöz jutottak és a Bath-ba tartó út két felé válik. A Beaufort Hunt és a többi gyorskocsi Cherhill, Calne és Chippenham felé vette az irányt, így az út teljes hosszában számukra alig volt több 105 mérföldnél, míg a többi, kevésbé nevezetes kocsi Sandy Lane és Bowdon Hill érintésével Lacockba indult tovább. Az itteni apátsághoz fűződik a legenda, miszerint egy ifjú hölgy egyik éjjel, míg szeretőjével az apátság templomának lőréses homlokzatán áthajolva társalgott, jöllehet ezt édesapja szigorúan megtiltotta neki, azt találta mondani – nem vall bölcsességre –, hogy leugrik kedveséhez. Le is ugrott. A szél azonban segítségére

out of a bush and observed, that "as his daughter had made such a leap to him she should e'en marry him," meaning Talbot, which was rather obscure, but exactly what the young lady wanted, and married she was to Talbot, whose Christian name was John, brought him the Abbey as a dowry, and lived happy ever after. Leaving Lacock behind, the coaches which took this second route from Beckhampton passed through Corsham, Peckwick Box, and Batheaston, where they entered Somersetshire, and so into Bath, making the whole distance from London 106 1/2 miles.

The third route however is the one which I shall follow more closely, not because it is a mile longer than the last (on the map it looks five miles longer at the very least, but this is a geographical optical delusion), but because it was the route of the Bath mail particularly as distinguished from the Bristol, and because it passes through Devizes, where there is or was, a celebrated inn at which two distinguished travellers, in the persons of Miss Burney and Mrs. Thrale, have all this long while been waiting for me. But I have not got there yet. After leaving Beckhampton, and not going to Avebury on the right of the right of the road, which is a remarkable temple after the manner of Stonehenge, which some suppose to have been built in the time of Abraham, whenever that may have been, and some modestly proclaim a Serpent's Temple.

sietett, „a kabátjába kapva” – gondolom ez amolyan hosszú felöltő lehetett, amilyen a 16. században dívott –, miáltal a fiatal Sherington-lány a Talbot-fiú karjaiba pottyant, és láthatólag nyomban kedvese halálát okozta. Ezen az ifjú hölgy nagyon elkeseredett. A megboldogult Talbot azonban, akinek csak átmenetileg állt el a lélegzete, magához tért, ám abban a pillanatban a hölgy édesapja, jó érzékkel a melodramatikus helyzetekhez, előugrott a bokorból és kijelentette, hogy „amennyiben a lánya hajlandó volt szerelméért leugrani az oromzatról, menjen is hozzá feleségül”, ami meglepő követelésnek hangzott, de egybevágott a lány kívánságával. Az ifjú hölgy így esküdött örök fogadalmat John Talbotnak, hozományként pedig az apátságot vitte a házasságba, és boldogan éltek, míg meg nem haltak. Lacockot maguk mögött hagyva azok a kocsik, amelyek Beckhamptonból a második útvonalat választották, Corsam, Peckwick Box és Batheaston érintésével Somersetshire megye területére érkeztek, majd nemsokára Bath-ba. A teljes út esetükben Londonból 106 és fél mérföld volt.

Jómagam azonban egy harmadik útvonalat fogok részletezni, nemcsak azért, mert ez egy mérfölddel hosszabb, mint a második, jóllehet a térképen a különbség legalább öt mérföldnek tűnik, ám ez pusztán domborzat-optikai csalódás, hanem sokkal inkább azért, mert ezt az útvonalat járta be a Bath-ba

*"Now o'er true Roman way our horses sound,"*

as Gay sings; and three miles and a half or so from Beckhampton the road runs through Wandsditch (perhaps Wans Dyke will be preferred by etymologists), which magnificent earthwork was, according to Dr. Guest, the last frontier of the Belgic province, and can be traced through Wiltshire for nineteen miles. All about here the Bath Road is as exposed as an ancient Briton or Beige could wish it to be; but for warmer and more modern fancies it is not a good place for a kilt. To tell the truth it blows on these downs confoundedly, and here all coaches which were about in the great snow-storm of 1836 wished they were out of it. Xor does the present appearance of Shepherd's Shore, a lone house standing by the roadside, look as if it could have proffered much in the way of shelter; yet this is the last stage of all, of an inn, which, like Winterslow Hut on the Exeter Road, has had its day, and which, when that day was in the ascendant, gave shelter and refreshment to any number who wanted it.

It is in standing by such a deserted relic of bygone days as this, in looking up and down the silent coach road – that great artery which once gave Shepherd's Shore life, and which is now as empty as the heart

tartó postakocsi, eltérően a bristolitól, és eképpen érintette Devizest, ahol áll illetve állt az a fogadó, amelyben két megkülönböztetett figyelmet érdemlő utazó már régóta vár bennünket, nevezetesen Miss Burnley és Mrs. Thrale. De még nem értünk oda! Beckhamptont elhagyva nem fordulunk jobbra Avebury felé, ahol egy Stonehenge-hez fogható, rendkívüli templom áll. Néhányan feltételezik, hogy Ábrahám atyánk idejében építették, bármikor is volt az, és sokan egyszerűen a Sátán templomának tartják. John Gay<sup>10</sup> így énekel:

*Lovaink most a dicső Római utat tapossák.*

Három és fél mérfölddel Beckhampton után utunk keresztezi a Wandsditch-árkot, az elnevezést az etimológusok esetleg Wans Dyke névével hoznák összefüggésbe. Ez a hatalmas földtöltés Dr. Guest szerint a kelta tartomány határát jelölte, és tizenkilenc mérföld hosszan követhető végig Wiltshire megyében. A Bath-ba tartó kocsit érrefelé kitett és nem jól védhető, az ősi briton és kelta törzsek egykor talán épp ilyenek szerették, de melegségre vágyó modern képzeletünkben a skótszoknya itt nem alkalmas viselet. Az igazat megvallva, ezen a fátlan dombvidéken olyan átkozottul fúj a szél, hogy az 1836-os nagy hóviharban mindenki csak egyet kívánt,

---

<sup>10</sup> Angol költő és drámaíró (1685-1732). Egyebek mellett a Koldusopera szerzője.

which it fed – that we get some sense of the poetry of the old coaching days, some perception of the gulf which separates our manners and our methods from theirs; the difference, indeed, which lies between travelling to a place with such due pauses for romance and adventure as were provided in the old days of posting and flying machines, and arriving at a place with no pauses at all save for collecting tickets – which are not always to be found – as are provided for by our limited mails and flying Dutchmen. For it was this very deliberation of our ancestors which has given to such inns as this Shepherd's Shore on the great roads, much of their historic charm – a deliberation which permitted these old houses to catch, if I may say so, something of the personality of the great people, whether kings, queens, highwaymen, conspirators, or coachmen, who halted at their hospitable doors, dined at their liberal tables, or passed by them at that decorous speed of from five to nine miles an hour, which, even without a stoppage, permitted however faintly some sort of individual impression. And what sort of individual impression, may I ask, can a distinguished traveller to Bath in these days – whether statesman, on his way to the waters, or modern highwayman, armed with the three-card-trick

élve ússza meg. Az út mentén álló magányos ház, a Pásztorok támasza mai, külső megjelenésében nem sok jót ígér, mégis, ez volt az utolsó állomás, az utolsó fogadó – ugyanúgy, ahogy a Téli kunyhó az exeteri út mentén –, amely vígabb napjaiban menedéket és frissítőt nyújtott az erre vetődő utazónak.

A legjobb módja, hogy némileg képet formálhassunk a régi idők utazásainak költészetéről, hogy felfogjuk a szokásainkat és módszereinket az elődeinktől elválasztó szakadék mélységét, ha elácsorgunk a letűnt korok elhagyatott relikviái mellett és le-fel nézelődünk a hallgatag kocsit mentén, amely egykor életet lehel a Pásztorok támasza elnevezésű fogadóba és amely ma oly üres, mint a szív, amelyet táplált. A szakadék az utazási szokások között valósággal áthidalhatatlan: a gyorskocsik és Villámhintók korában jutott idő illő módon félbeszakítani az utat egy kis románc és kaland érdekében, míg manapság, a korlátozott férőhellyel rendelkező postakocsikkal és a Repülő hollandival<sup>11</sup> minden útmegszakítás nélkül érkezünk meg a célállomásra, hacsak a jegyvásárlást, ami nem mindig kellemes, nem tekintjük annak. Hiszen éppen őseink ráérős nyugalma biztosította a régi utak menti fogadók, mint a Pásztorok támasza, vonzerejét; a

---

<sup>11</sup> A 'Flying Dutchman' a szerző korában, egészen pontosan 1849 és 1892 között üzemelő utasszállító „expressz” vonat volt, eredetileg London (Paddington) és Exeter között, majd Bristol és Exeter között közlekedett. Nevét az akkoriban nagy sikerű versenylováról kapta, a lovat pedig a 17. századi, soha partot nem érő, legendás tengeri hajóról nevezték el.



(we live in degenerate days!), or conspirator, fresh from Parliament – make, let us say on Reading, whose platform he can only just see as he whizzes by it; or on Swindon, in whose refreshment-room he has five minutes in which to bolt hot soup? Why, he makes no impression at all, and his characterless transit from one spot to the other (to call it a journey might raise the indignant ghost of some great departed coach-man) will remain ignored and unrecorded for ever.

Yes! Railway days and Railway ways, or rather the romance of them will not be written even when posterity has taken to balloons, for the hurry of the concern is not only fatal to romance, but is fatal to any collection of it, if any romance at any period existed; and some sort of prophetic insight into this truth, a sort of sad perception of what posterity, by its rejection of stage coaches, would be eternally bereft, breathes through the following threnody of a great coachman, whose poetic heart could not remain silent under the introduction of the new gods, but whose name, as Keats supposed his to be, is writ in water, or perhaps in rum and water, which would in this case be a fitter emblem of effacement.

"Them," he cries, with a fine directness of pathos, "them as 'ave seen coaches afore rails came into fashion 'ave seen something worth remembering! Them was 'appy days for old England, afore reform and rails turned everything upside down, and men

körültekintő kimértség, amely e házakban – ha fogalmazhatok így – rabul ejtette a betérő nagyszerű emberek: királyok, királynék, összeesküvők, útonállók és kocsihajtók képzeletét, mindenkiét, aki megállt hívogató ajtaja előtt, vacsorázott asztalánál vagy éppen csak elment előtte, azzal a szemérmes, 6-8 mérföldes sebességgel, aminek következtében a fogadó még megállás nélkül is egyfajta halovány, egyéni benyomást gyakorolt az utazóra. De ha szabad kérdeznem, miféle egyéni benyomást gyakorol ma, teszem azt, a readingi állomás, ahol a peron mellett csak elrohan a szerelvény, vagy a swindoni büfé, ahol öt perc alatt kell beszürcsölni egy forró levest, a tiszteletreméltó utazóra, legyen az akár államférfi útban a tengerhez, vagy modern útonálló a maga három-kártyás trükkjével (ó, degenerált korban élünk!), vagy a parlamentből nemrég elbocsátott összeesküvő? Semmilyen benyomást. És a jellegtelen helyváltoztatás, amit ha utazásnak nevezünk, kihívjuk a néhai nagyszerű hajtók megvetését, összeségében feledhető és feljegyzésre érdemtelen marad.

Igen! A vasúti utazás romantikájáról még akkor sem fognak könyvet írni, amikor majd mindenki hőlégballonnal közlekedik, mert bármely tevékenység elsietése nemcsak megöli a romantikát, de korlátozza felidézését is, ha egyáltalán részünk volt valaha bármiféle romantikában. Egy kiváló hajtó alábbi

rode, as nature intended they should, on pikes, with coaches and smart active cattle, and not by machinery like bags of cotton and hardware. But coaches is done for ever, and a heavy blow it is! They was the pride of the country; there wasn't anything like them, as I've 'eerd gemmen say from forrin parts, to be found nowhere, nor never will again."

To descend from these high regions of prophecy and metaphor to firm earth again, the Bath Road, after leaving Shepherd's Shore, runs through a district whose inhabitants must have been regarded by the drivers of Mr. Thomas Cooper's coaches between London and Bath with appreciative eyes; for the Wiltshire men resident between Shepherd's Shore and Devizes have been notorious through all ages for being "very fine and large," as were Mr. Thomas Cooper's coachmen. The inhabitants, indeed, of Bishop's Canning, a village about three miles from Devizes, might, in the seventeenth century, according to Aubrey, have challenged all England to the exquisitely diversive exercises of music and football. In James the First's time the village boasted a peculiarly musical vicar, one George Ferraby, who I trust played football as well as he played the lute, armed with which instrument and attired in the costume of a druid bard (lent by the local costumier of the day), he, at the head of his parishioners, disguised for their part as shepherds, assaulted the ears of Queen Anne of

gyászsóhaja, akinek költői szíve nem maradhat néma új istenek megjelenése miatt és akinek nevét, amint Keats gondolta a magáéről, vízbe írták, vagy esetünkben inkább rum és víz keverékébe, ami pontosabban jelképezi az emberi emlékezetből való törlődését, nagyszerűen példázza ennek az igazságnak egyfajta profétikus megsejtését. Szomorú jóslata, hogy amennyiben az utókor a hintóval történő utazást elveti, annak kellemétől örökre megfosztottá válik.

„Ők, akik még látták a vonatok előtt a hintók fénykorát – sóhajtja patetikus hangon –, olyasmit láttak, amire érdemes emlékezni. A régi Anglia boldog napjai! Mielőtt a vonatok és a választási reform mindent a feje tetejére nem állított, az emberek a hegyekben lovon jártak, ahogy a természet megkívánta, legfeljebb hintón vagy ökrös szekéren, és nem egy zsákforma fémszerkezetben. De a hintók kora lejárt, micsoda veszteség! A hintó országunk büszkesége, hozzá semmi sem volt fogható, miként külföldi urak szájából hallottam. Sehol másutt fel nem lelhető soha többé.”

De lépünk szilárd talajra ismét, leereszkedve a prófécia metaforikus magasságából. A Bath-ba tartó út az utolsó fogadó után olyan környékre ér, amelynek lakóira Thomas Cooper úr London és Bath között közlekedő kocsisai bizonyára elismerően tekintettek, hiszen a Pásztorok támasza és Devizes

Denmark at the Wansdyke, in April, 1613, with a four-part song of his own composing. Let me hope that it was not as windy an April day on those downs as I have known it, or our reverend druid must have cursed his ancestors' airy taste in costume; and our royal Solomon himself, who on this occasion accompanied his queen, would have found a pipe of that tobacco, which he had lately counter-blasted, greatly beneficial to his health. I make no doubt that Queen Anne herself caught a cold in the head, but she was gracious enough notwithstanding to express her great liking and content to the Reverend George Ferraby, and her ladies joined their congratulations to hers, though they had no doubt caught colds too.

The practised enthusiasm of these Wiltshire musicians found fresh vent in 1702, when, on the occasion of the second Queen Anne's return from Bath, they indulged themselves and their august audience with another musical junketing, this time however according to the pamphlet in the British Museum, accompanied with a less scrupulous regard to archaeological correctness in costume. The Reverend George Ferraby, being dead many years, no longer stage-managed the ceremonial, nor did he, unless as a spirit, indulge in choryambic exercises at the head of his parishioners, lightly attired as a druid. A more

között élő wiltshire-i férfi minden korban „szép nagy termetéről” volt híres, amint egyébként Thomas Cooper hajtói is. John Aubrey szerint, a 17. században Bishop's Canning, egy Devizestől három mérföldre fekvő falu, lakossága például, a zene és a futball – e két csodálatosan eltérő készség – iránti érzékek terén egyaránt, egész Angliában párját ritkította. I. Jakab idejében a falu egy kivételes zenei tehetségű vikáriussal büszkélkedhetett. Bizonyos George Ferraby állítólag ugyanolyan ügyesen mozgott a futballpályán, mint keze a lant húrjain, amely hangszerrel felfegyverkezve és egy druida kobold kosztümében, amit a helyi varrodától kölcsönzött, a falu pásztorjelmezbe öltözött híveinek élén, 1613 áprilisában, Wansdyke-nál dániai Anna királynő füleit a saját maga által komponált négyszólamú énekkel ostromolta. Csak remélni tudjuk, hogy azévből az április nem volt olyan szeles, mint amilyennek a fátlan dombvidéket ma ismerjük, mert ha igen, a tiszteletre méltó dalnok ugyancsak átkozhatta elődei öltözködési szokását, mialatt a királynő oldalán ezúttal jelen lévő királyi Salamonunk egészséges élvezettel perlekedhetett a dohányzás ellen.<sup>12</sup> Nincs kétségem afelől, hogy a királyi fenség és udvarhölgyei, fagyos mosolyukat leplezve, szívélyesen megköszönték Ferraby

---

<sup>12</sup> *Dániai Anna férje, I. Jakab, angol király (1566-1625) gúnyneve volt „Solomon”. A tudós király a dohányzás ellen máig számon tartott esszéjét írta: A Counterblast to Tobacco címmel.*

simply pastoral atmosphere consequently prevailed. The pamphlet I have referred to thus describes the scene: "Her Majesty and her Royal attendants passed over the downs in Wiltshire, where they were met by a great number of Shepherds from all parts of the country, all dressed in their long, coarse white cloaks with their crooks, shepherd scrips, and Tarboxes, playing all the way they marched upon their pipes of Reeds, humbly presenting themselves to her Majesty; who was pleased to hear their country Songs and Musick with a great deal of Satisfaction, and as a Demonstration of Her Royal Acceptance of their Duty, was pleased as a mark of her condescending Goodness and Bounty to give 20 or 30 guineas among 'em, which they received with repeated acknowledgments of loud and repeated prayers and acclamations for Her Majesty's Long Life and Prosperity: after which a great number of Spinners with their Spinning Wheels presented themselves before her Majesty, and were favourably received, and tasted very liberally of Her Majesty's bounty."

"And so on to Bath," as Pepys would have said, and as I must be going. I have first however to pause a while at Devizes, 88 3/4 miles from Hyde Park Corner, a town famous in coaching clays, and whose name has long been the subject of discussion among the learned. What however is in a name, when one thinks that no less persons than Miss Burncy and Mrs. Thrale have

tiszteletes fáradozását.

A wiltshire-i muzsikusok 1702-ben, amikor a későbbi Anna királynő Bath-ból hazatérőben látogatást tett náluk, magukat és méltóságos közönségüket újabb zenei mulatsággal örvendeztették meg, azonban ezúttal – a British Museumban fellelhető feljegyzés tanúbizonysága szerint – kevésbé archaizáló jelmezben. Mivel George Ferraby tiszteletes már évekkel korábban elhunyt, nem igazgathatta a szertartást, miként a hívek élén sem gyakorolhatta choriambikus mozdulatait könnyed druida jelmezében, hacsak szellemként nem. Az eseményt tehát egyszerűbb pásztori atmoszféra uralta. A feljegyzés, amelyre az imént utaltam, a következőképpen írja le a jelenetet: „Őfelsége és kísérei a wiltshire-i dombvidéken utaztak keresztül, ahol az ország minden tájáról megidézett pásztorttal találkoztak, mindegyikük hosszú, durva, fehér köpenyben, pásztorbottal, tarisznyával, dohányerszénnyel az oldalán. A királyi felség színe előtt alázatosan elvonulva, pásztorsípon játszottak, Ő nagy meglepéssel hallgatta vidékük dalait, és hogy méltón kifejezze örömét, húsz vagy harminc guinea-t osztott szét közöttük, amit azok hangos, imádságos tetszésnyilvánítással köszöntek meg és éljeneztek a királynőt. Ezután jónéhány kelmeszövő jelent meg rokkájával, és ők is megízlelték Őfelsége bőséges jóindulatát.”

been waiting for me at the famous Bear Inn ever since the beginning of the chapter? Coachmen remember this famous house principally for its fine stables. Memoir hunters know it best probably from the diary of the lady who has so long been waiting for us, and from her meeting there with a young gentleman, son of the landlord, destined afterwards to be as great a celebrity as her own fair self.

To be plain, at this Bear Inn at Devizes in April, 1780, Miss Burney met the future Sir Thomas Lawrence – the portrait-painter of a whole generation of court beauties – clothed in knickerbockers, and with a precocity for catching likenesses, not often found in an inn. Miss Burney and her friend, in their journey from London, posting – which was after all the equivalent to first-class travelling in those days, coaching being the second-class compartment of the then travelling scheme, and riding in damp straw at the bottom of stage waggons drawn by six horses, the third – Miss Burney and her friend, I say, posting from London, stopped for the first night at Maidenhead, the second at Speen Hill, and for the third put up at the same Bear Inn at Devizes. Here a strange series of accidents befel them, which the fair diarist elaborately describes. Having observed that the inn was full of books as well as paintings, drawings, and music, and that their hostess, Mrs. Lawrence, seemed something above her station in her inn, the two visitors,

„És tovább, Bath felé”, ahogy Pepys mondaná. Menjünk hát! Előbb azonban Devizesnél, a Hyde Parktól immár csaknem 89 mérföldre, meg kell állnunk egy pillanatra. A város híressé vált a postakocsik idején, és nevét gyakran emlegették tanult körökben. A puszta név azonban mit sem takar, ha belegondolunk, hogy Miss Burney és Mrs. Thrale már a fejezet kezdete óta a híres Medvéhez címzett fogadóban várakozik ránk. A kocsisok elsősorban kiváló istállója révén ismerték e fogadót, a memoár-búvárok azonban valószínűleg annak a hölgynek a naplójából, aki oly sokat várt ránk. A hölgy egy fiatalemberrel találkozott a fogadóban, a tulajdonos fiával, aki később ugyanolyan hírnévre tett szert, mint maga az ifjú hölgy.

Hogy ne csigázzam az érdeklődést tovább, elárulom, hogy 1780 áprilisában Miss Burney a későbbi Sir Thomas Lawrence-szel találkozott a devizesi Medve fogadóban. A fiatalúr – majdan egy egész nemzedéknyi udvarhölgy portréfestője lesz – buggyos térdnadrágot viselt, és amúgy fogadósokra nem jellemző módon értett hozzá, hogy elkészítse bárkinek az arcképét. Miss Burney és barátnője postakocsin érkezett Londonból, ami annak idején első osztályú utazásnak számított, a másodosztályú, egyszerű kocsiuúthoz képest, és a hat ló húzta társzekér hátuljában, nedves szalmán ücsörgő, harmadosztályú utassal ellentétben. Miss Burney és

according to habitual contemporary prescription, and before supper, sat down to cards. I wonder, after reading our ancestors' feats in this line, that aces are not found stamped on the persons of all the present generation. But this is a psychological digression. It is now that Miss Burney's adventures at the inn began. Scarcely had she and Mrs. Thrale warmed to their work when their artistic abstraction was surprised by the sound of a pianoforte. This, at first, in the way of an interruption at an inn, may strike my readers in the words of the Laureate as "New-old, and shadowing sense at war with soul." Miss Burney however, who had not the advantage of reading Tennyson, jumped up and ran to listen whence the sound proceeded. She found it came from the next room, where the overture to the Buoiw Figliuola was being performed – a piece not often heard, so far as I can learn, at the Promenade Concerts, Covent Garden. Mrs. Thrale however though hardly for this reason, determined to know from whom it came, and tapped at the door. And who confronted her when it was opened? A young highwayman of the Paul Clifford type, with pale face, eyes full of music, and pockets full of pistols? Not at all. But a very handsome girl with fine dark hair upon a finely-formed forehead; and at the same moment another girl advanced, and obligingly and gracefully invited the intruders in and gave them chairs. And who were these houris? Miss Burney soon discovered

barátja, mondom, postakocsin jött Londonból; az első nap végén Maidenheadben, a második napon Speen Hillben éjszakázott, és harmadnapra érkezett Devizesbe, a Medvéhez címzett fogadóhoz. Itt különös balesetek egész sora érte őket, melyekről a tárgyilagos naplói-író részletesen beszámol. A két vendég, miután nyugtázta, hogy a ház könyvektől, festményektől, rajzoktól és muzsikától élénk, és hogy a ház asszonya, Mrs. Lawrence, személyében felülmúlja a fogadó rangját, – miként azt a kortárs szokásrend előírta – vacsora előtt leült kártyázni. Ha beleolvasunk öseink fortélyainak leírásába e tekintetben, eltűnődhetünk, nem rendelkezett-e az egykori nemzedékből mindenki néhány tartalék ásszal az ingujjában. De ez csak lélektani kitérő. Miss Burney kalandjai a fogadóban most kezdődnek. Alig melegedtek bele a játékba, amikor figyelmük egy fortepiano hangjaira terelődött. Erre a fogadóknban szokatlan incidensre – a koszorús költő szavaival élve: bármily meglepő is első hallásra olvasóim számára – Miss Burney, aki éppenséggel nem olvasta Tennyson-t, felpattant és nyomába eredt, hogy megtudja, honnan erednek a zene hangjai. Úgy találta, hogy a Buono Figliuola nyitánya, amelyet, tudomásom szerint, ritkán játszanak a Covent Gardenben a sétahangversenyeken, a szomszéd szobából csendül fel. Mrs. Thrale továbbá azt is szerette volna megtudni, ki zongorázik, ezért, bár

that they were the daughters of the hostess and born and bred at Devizes. "Oh, what a surprise!"

"But though these pretty girls struck us much," she writes, "the wonder of the family was yet to be produced. This was their brother, a most lovely boy of ten years of age, who seems to be not merely the wonder of their family, but of the times, for his astonishing skill at drawing. They protest he has never had any instruction, yet showed us some of his productions, that were really beautiful."

The future Sir Thomas had ample opportunities at the Bear for keeping his hand in. His father used to use him now as a stimulant to his guests, now as a sedative. Instead of offering lame excuses when the roast had gone wrong, or saying that a bad bottle of claret was simply "sick from a journey," this original in the way of a host, used simply to introduce his son to the malcontents, and in a moment where there had been disgust there was wonder. At the simple talisman, "Gentlemen, here's my son; will you have him recite from the poets or take your portraits?" the most confirmed bald-headed grumbler ceased his monotonous drone, and the storm in the coffee-room fell before the smile of the young genius.

I shall go on with Miss Burney and Mrs. Thrale to Bath in their post-chaise instead of waiting sixty years later for the Monarch, or one of Thomas Cooper, Esquire's fast day coaches, not only because the ladies

aligha csak emiatt, kopogtatott az ajtón. És lám, kivel találja magát szembe? Egy sápatag, Paul Clifford féle útonállóval, akinek a szeme a muzsikától ittas és a zsebeiből pisztolyok meredeznek? Korántsem. Hanem egy rendkívül csinos, szép sötét hajú, magas homlokú lánnyal. Egy pillanat múlva egy másik lány is megjelent az ajtóban, az érdeklődőket szívélyes udvariassággal beinvitálta, és ülőhellyel kínálta. És kik voltak e buja szépségű hölgyek? Miss Burney hamar megtudta, hogy a fogadósné gyermekei, továbbá azt is, hogy Devizesben születtek, ott is nőttek fel. „Ó, micsoda meglepetés!”

„Jóllehet a csinos lányokba rögtön beleszerettünk – írja –, a család gyöngyszemét még nem ismertük meg. A gyöngyszem az öccsük volt, egy végtelenül aranyos, tízéves fiúcska, aki nem pusztán a család gyöngye, hanem magáé a korszaké, olyan ügyesen rajzolt. Állítólag semmilyen képzésben nem részesült, az alkotásai mégis gyönyörűek voltak.”

A majdani Sir Thomas számára bőséges alkalom kínálkozott a Medvében arra, hogy kezügyességét gyakorolhassa. Apja a vendégek felé néha nyugtatóként, néha élénkítőszert gyanánt használta. Ahelyett, hogy hiábavaló kifogásokat talált volna az elrontott sültre, vagy mentegetőzött volna, hogy a rossz vörösbor „csak felrázódott a szállítás során”, az ötletes házigazda csupán bemutatta a fiát a vendégeknek, akik feledve rosszalásukat

went by the old Bath Road, on which I propose to travel, but for the further reason that they met during their stay at Bath some unhackneyed society to which I should like to make my readers known.

Miss Burney however, I observe in her memoirs, declares her intention of "skipping to our arrival at this beautiful city," meaning Bath, and I am not certain that there is much reason for not following in her diary-writing wake, for there is not much in Trowbridge or Bradford to chronicle, though Seend, about three miles before the first-mentioned place, or rather Poulshot, which lies on the left before reaching Seend, is connected with an atmospheric catastrophe and a celebrated character. In the vicarage at Poulshot lived the son of the great Izaak Walton, he whom Byron (who was no angler) would fain have seen impaled upon a hook in the manner prescribed by the great fisherman for spring frogs; and to the same vicarage, as guest of the great fisherman's son, came the good Bishop Ken, his uncle, "with all his coach-horses, and as many of his saddle-horses as he could bring," to prevent their being seized by the invading force of William of Orange.

Poulshot vicarage gave the good bishop shelter from other troubles than that revolution, for, in 1703, while Ken was sleeping under his nephew's roof, the "Great Storm," sung by Addison, broke over the country and

megcsodálták az ifjút. Az egyszerű megnyilatkozásra: „Uraim, ismerkedjenek meg a fiammal! Szeretnék, hogy szavaljon, vagy inkább elkészítse az arcképüket?” – a legmakacsabb zsémbelődő is abbahagyta morgolódást, mert a fiú mosolya és zsenialitása lefegyverezte.

De folytassuk utunkat delizsánsszal Miss Burney és Mrs. Thrale társaságában Bath felé! Nem érdemes kivárnunk, hogy hatvan év múlva majd az uralkodó is erre hajtat vagy Thomas Cooper nemesúr gyorskocsiját, és nemcsak azért nem, mert a hölgyek azt a régi utat választották, amelyet magam is javasolnék, hanem a velük Bath-ban megesett további kalandok okán sem, melyekkel szeretném olvasóimat megismertetni.

Miképpen Miss Burney visszaemlékezéseiben kifejti, „akár ugorhatunk is a csodálatos városba való megérkezésünkre” – ezalatt Bath városát érti –, nem látom okát, miért ne követnénk példáját, hisz Trowbridge vagy Bradford nevű helységek kapcsán alig lenne miről beszámolnunk, jóllehet Seend, három mérföldre Bath-tól vagy inkább Poulshot az út bal oldalán, közvetlenül Seend előtt, egy bizonyos légköri katasztrófával és egy ünnepelt személlyel hozható kapcsolatba. A poulshoti parókián élt a nagy Izaak Walton<sup>13</sup> fia, akit Byron, bár maga nem volt horgász, aligha láthatott úgy horogra akadva, ahogy a tavaszi

---

<sup>13</sup> Izaak Walton a horgászatról írt kézikönyve, *The Compleat Angler* (1653), nemzedékeken át népszerűségnek örvendett.



buried Bishop Kidder and his wife, (who had usurped Ken's place at Wells) even in the episcopal palace. The deposed bishop lay awake in Poulshot vicarage meanwhile escaping all harm, though the beam which supported the roof over his head, was shaken out to that degree, that at the conclusion of the hurricane it had but an inch to hold.

My readers will not probably be unprepared to learn that the name of the town of Trowbridge, 96 miles from Hyde Park Corner, has much perplexed etymologists, but they will remember that the poet Crabbe (who ought to have been a three-volume novelist) was vicar of the place; with which mention I may leave the plain-looking town behind, and passing through Bradford with all convenient speed, and, still in the company of Miss Burney and Mrs. Thrall, go, by Walcot into Bath, which is 101 miles from Hyde Park Corner, and according to Walter Savage Landor, the next most beautiful city in the world to Florence.

In 1780 Miss Burney was much of the same opinion though Florence she had not seen; but the houses of Bath she found elegant, the streets beautiful, the prospects enchanting, and she alighted from her post-chaise at the York House. To her and Mrs. Thrall, as they were in the act of alighting, entered instantly Sir Philip Jennings Clerke "with his usual alacrity to oblige," and told them of lodgings on the South Parade. Mrs. Thrall immediately hired a house at the left

békák réme azt megírta. Ugyanerre a parókiára érkezett meg, mint a nagy horgász fiának vendége, annak nagybátyja, a jó Ken püspök, „összes igás- és háttaslovával, amit csak magával tudott hozni”, nehogy az országra szabaduló Orániai Vilmos csapatai megkaparintsák őket.

A poulshoti parókia mindazonáltal nemcsak a forradalom gondja elől nyújtott menedéket a jó püspök számára. 1703-ban, míg Ken, unokaöccse hajlékában aludt, az Addison által is megénekelt „Nagy Vihar” tört az országra és maga alá temette Kidder püspököt feleségével együtt, akik a püspöki palotában, Wellsben, Ken székét bitorolták. Ez idő alatt a jogfosztott püspök ébren feküdt a poulshoti parókián, és egy haja szála sem görbült, jóllehet a feje fölött a tetőgerenda oly mértékben rázkódott, hogy a szélvihart követően már csupán egy ujjnyi támaszték tartotta a helyén.

Olvasóim bizonyosan nem lepődnek meg azon, hogy a Hyde Parktól kilencvenhat mérföldre fekvő Trowbridge városka neve sok fejfájást okozott az etimológusoknak és nyilván azt is tudják, hogy költőnk, George Crabbe – bár jobb lett volna ha regénytrilógiát ír – itt volt lelkész. Ám ezzel az említéssel már magam mögött is hagyom a várost és – még mindig Miss Burney és Mrs. Thrall társaságában – kényelmes utastempóban hajtunk keresztül Bradfordon, hogy Walcot érintésével

corner. "It was deliciously situated," Miss Burney tells us. "We have meadows, hills, Prior Park, the soft-flowing Avon, whatever Nature has to offer, I think, always in our view."

So ends pleasantly what seems to have been a pleasant journey down the Bath Road in 1780, and it is outside the scope of my scheme to describe the terminus, or to follow our travellers further through their three months' stay. They met however some characteristic figures, travellers like themselves on the Bath Road, some known to fame, others not. Amongst them a Mr. W., a young clergyman, who had a house on the Crescent. He was immensely tall, thin, and handsome, but affected, delicate, and sentimentally pathetic, and his conversation about his "own feelings," about amiable motives, and about the wind which, at the Crescent, he said in a tone of dying horror, "blew in a manner really frightful," made Miss Burney open her diary; then there was Mrs. Byron, grandmother of the poet, who was very far from well, but whose charming spirits never failed her; and Mrs. Siddons, playing in Belvidera, who did not move Miss Burney greatly; and Mr. Lee, playing Pierre, who did; and Mr. Anstey, author of the Bath Guide, who on the first occasion on which Miss Burney met him, had no opportunity of shining, and appeared, not unnaturally, "as like another man as could be imagined; ' and Mrs. Orel, constant to the Pump-room; and Georgiana

megérkezzünk – Walter Savage Landor szerint – a Firenze utáni második legszebb városba, Bath-ba. A Hyde Parktól idáig százhet mérföldet tettünk meg.

1780-ban Miss Burney hasonló véleményen volt. Bár soha nem látta Firenzét, Bath házait elegánsnak, a kilátásokat ígéretesnek találta. A delizsánsz a York House előtt állt meg. Kiszálláskor azonnal eléjük lépett Sir Philip Jenning Clerke és szokásos, készséges modorában szálláslehetőséget ajánlott a hölgyeknek a déli promenádon. Mrs. Thrale rögtön ki is vett egy házat a sarkon. „Az elhelyezkedése csodás – tudósít Miss Burney. – Rétekre, dombokra és a Prior Parkra látunk. Látjuk a csendesen csordolgaló Avont és mindent, amit csak a Természet nyújthat.”

Így végződik egy kellemesnek tűnő utazás Bath-ba, 1780-ban. A végállomás leírását nem tekintem feladatombnak, sem azt, hogy nyomon kövessem, mivel töltötték utazóink az elkövetkező három hónapot. Minden bizonnyal jellegzetes alakokkal találkoztak, magukhoz hasonló utazókkal; néhányuk híres lett, másokról megfélekedezett az utókor. Volt közöttük egy fiatal klerikus, bizonyos Mr. W.; a körtéren lakott. Hihetetlenül vékony és magas termetű fiatalember volt, jóképű, de kényes, mesterkéltséggel modorú és szentimentálisan patetikus. Megnyilatkozásai a „saját érzéseiről”, nyájas céljairól és a szélről, ami a körtéren – ahogy azt halálos iszonyattal kifejtette – „elrémisztő módon fúj”, Miss Burney-t arra

Duchess of Devonshire, of whose style of beauty "vanity was such a characteristic that it required it indispensably," and who put her face to the glass of her chair as she passed Miss Burney and remarked, 'How d'ye do?'"

These travellers on the Bath Road came personally under the author of *Evelina's* piercing ken, and are accordingly types for ever. The *Bath Miscellany* of 1740 enlarges the list with some unfamiliar names – to wit, a Miss Jeffery, junior, who danced well and had "a poem wrote her in the rooms;" a nameless gentleman, likewise celebrated by the local bard, "who was observed never to go to church till Miss Potter came to Bath, when he went twice a day as constant as she;" a parson also nameless, who played Pharoah (note the spelling), and who suffered for his imprudence by an impromptu delivered to him on a card; and a hundred other figures – old, young, beautiful, decrepit, bent on health, pleasure, scandal, wine, or the waters, but travellers on the Bath Road, all of them, and any of whom, when the inevitable time for separation and departure had come, might have been seen standing in groups about the White Lion Inn in 1780, much as their ancestors stood about the Belle Sauvage a hundred and thirty years before,

készítették, hogy elővegye naplóját. Aztán ott volt Mrs. Byron, a költő nagyanyja, aki nagyon nem volt jól, de akit soha nem hagyott el magával ragadó jókedve. A *Belvidera* szerepét játszó Mrs. Siddons nem mozgatta meg Miss Burney fantáziáját túlságosan, szemben a *Pierre* szerepét alakító Mr. Lee-vel<sup>14</sup>. Mr. Anstey, a *Bath-útikönyv* szerzője, első találkozásukkor, Miss Burney szerint, nem tündökölt és csupán annyinak tűnt, nem természetellenes módon, „mint bármely más elképzelhető férfi”. Mrs. Ord, az ivócsarnok állandó vendége. A devonshire-i hercegnő, Georgiana „nélkülözhetetlen szépségjegye a hiúság”; ahogy szedánján elhaladt Miss Burney mellett, arcát az ablak üvegéhez nyomva mindig csak annyit mondott: Örvendek.

Az említett utazók az *Evelina* szerzőjének<sup>15</sup> szűrős látókörébe estek, és ennek következtében emlékezetes figurák maradtak. Bath mindenek újságja, a *Bath Miscellany* 1740-ből a névsort néhány jelentéktelen névvel egészíti ki; szerepel például a listán egy bizonyos Miss Jeffrey, az ifjabb, aki jól táncolt, és akihez a szobák mélyén versek íródtak; egy névtelen úriember, akiről a helyi írástudó feljegyzi, hogy „egyszer sem ment templomba, amíg Miss Potter meg nem jelent Bath-ban, ami után naponta kétszer járt,

---

<sup>14</sup> *Belvidera és Pierre* színpadi szerepek Thomas Otway *Venice Preserv'd* (A megőrzött Velence) című darabjában. Az 1682-ben bemutatott tragédia az 1830-as évekig gyakran szerepelt a színházak műsorán.

<sup>15</sup> *Frances Burney regénye: Evelina: Or the History of a Young Lady's Entrance into the World* (1778)

but with less surprise on their faces, eying some such announcements as these, and prepared for the worst:

*"MACHINE IN TWO DAYS.*

*"From Bath for London, Mondays, Wednesdays, and Fridays; arrive at London from Bath, Tuesdays, Thursdays, and Saturdays. The machines from the White Lion Inn at the Bell Savage, on Ludgate Hill; those from the White Hart Inn, at the White Swan, Holborn Bridge, and the Three Cups in Bread Street; and those from the Bear Inn at the Swan with Two Necks in Lad Lane.*

*"Passengers to pay One Pound five Shillings each, who are allowed to carry fourteen Pounds Weight – for all above to pay three halfpence per Pound."*

I do not think that I can close my review of the old Bath Road, a review which pretends only to deal with its more salient features, with an excerpt more suggestive than this. What perils does it not breathe of by flood and field – perils due to increased confidence and a reckless acceleration of pace. And acceleration of pace was not the only sign on the time-bill of increased recklessness. The lapse of a century had marked a departure in advertisement. The coach proprietors in Charles the Second's time did, it will be remembered, in assuring the public that their flying machines

miként az említett hölgy"; egy szintén névtelen lelkész, aki a fáraót játszotta, de tapintatlanságát egy rögtönzött versike kifigurázta; és még száz másik alak, koros és fiatal, üde és rokkant, akiket az egészségük, a botrányok és a pletykák, a bor vagy a vizek hoztak ide, de mindannyian a Bath-ba tartó kocsiuton érkeztek, és amikor a visszaindulás pillanata elérkezett, 1780-ban ugyanúgy álldogáltak a Fehér Oroszlán fogadó előtt, ahogy elődeik a 'Belle Sauvage' előtt százharminc évvel korábban, ámbár arcuk kevésbé tükrözött meglepetést és nem lett úrrá rajtuk a félelem az alábbi hirdetmény olvastán:

#### *TÁRSASKOCSI KÉT NAPONTA*

*Bath-ból Londonba hétfőn, szerdán, pénteken; megérkezés Londonba kedden, csütörtökön, szombaton. A gépek a Fehér Oroszlán elöl a Ludgate Hill-i Bell Savage fogadóhoz, a Fehér Szarvastól a holborni Fehér Hattyúhoz és a Bread Street-i Három Csészéhez, a Medvéhez címzett fogadó elöl pedig a Lad Lane mellékutcában álló Kétnyakú Hattyúhoz indulnak.*

*Az utasok 1 Font 5 Shillinget tartoznak fizetni és tizennégy fontnyi súlyú poggyászt hozhatnak magukkal, minden többletsúly másfél penny per font.*

Aligha zárhatnám a Bath-ba tartó régi kocsiuútról szóló beszámolómat, amely csupán a kiemelkedő eseményekkel foglalkozhatott, a fentinel

would reach Bath from London in three days, add a proviso which committed the safety of their passengers to Providence. The coach proprietors of George the Third's time however, in assuring the public that their machines would reach London from Bath in two days only, appear to have forgotten this formality. ♦

sokatmondóbb idézettel. A sorok mögött veszély leselkedik, mezőn és áradásban; veszély, melyet az ember túlzott önbizalma és a felgyorsult élet idéz elő. De nem csupán az utazás sebessége jelzi nyughatatlanságunkat: a hirdetések szövege az eltelt évszázad egyéb változásairól árulkodik. A II. Károly korában indított vállalkozás, emlékezzünk csak, a Londonból induló Villámhintó biztonságos megérkezését Bath-ba a Gondviselés segítségével teszi függővé. Ezzel szemben a III. György korabeli fuvarozók, akik biztosítják az utazókat, hogy kocsijuk két nap alatt Londonba ér, úgy tűnik, megfeledeznek erről a klauzuláról. ♦